

Dilek MOĞULBAY

Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, dilek48-@hotmail.com, Sivas-Türkiye
ORCID: 0000-0002-6630-9188

Derya KARABURUN DOĞAN

Doç. Dr., Malatya İnönü Üniversitesi, dkaraburun@inonu.edu.tr, Malatya-Türkiye
ORCID: 0000-0001-9091-5957

Çok Sesli Koro İçin Bestelenen Orhan Kemal Şiirlerinin Sosyo-Kültürel ve Müziksel Açidan İncelenmesi¹

Özet

Bu çalışmada, edebiyatın önde gelen isimlerinden toplumcu gerçekçi Orhan Kemal'in çok sesli koro için bestelenen "halk şiiri" ve "toplumcu gerçekçi" özellikleri taşıyan; "Arabacı Şakir" ve "Komik Hürriyet" ve "Nazım Hikmet'e" şiirlerinin sosyo-kültürel özellikleri ve çok sesli koro düzenlemelerinin müziksel özelliklerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Şiir ve müzik ilişkisi; edebi özellikler, edebiyat sosyolojisi, sosyoloji, müzikoloji kapsamında incelenerek, disiplinler arası bir yaklaşım ortaya konulmuştur.

Orhan Kemal'in yazarlık yolculuğunun başladığı 1930'lu yıllar, Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve toplumsal dönüşümler yaşadığı bir dönemdir. Bu süreç, Orhan Kemal'in yaşadığı 1914-1970 yılları arasında edebi anlayışlarını da şekillendirmiştir. Özellikle 1938'de Nazım Hikmet'le tanıştıktan sonra hayatında büyük bir değişim yaşamıştır. O dönemde sakıncalı sayılan görüşleri benimsediği gerekçesiyle 1938'de askerlik yaparken tutuklanmış ve 5 yıl hapse mahkum edilmiştir. Bu süreç, onun psikolojik dünyasını derinden etkilemiş, bireysel sıkıntılarının yanı sıra toplumun ezilen kesimlerine olan ilgisini artırmıştır. Hapiste yaşadığı zorluklar ve gördüğü baskılar, eserlerine yansıyan derin bir adalet arayışını ve insan sevgisini beslemiştir.

Bu şiirleri yazdığı dönemde, yoksulluk, işçi sınıfının zorlukları, toplumsal adaletsizlik gibi konular ön plandadır. Bu sosyal gerçekçi çizginin bir ürünü olarak, yoksul ve emekçi kesimin çilesini anlatmaktadır. Bu da onun o dönemdeki psikolojik durumunu, yani halkın sıkıntılarıyla özdeşleşen, acıyı ve umudu birlikte barındıran bir ruh halini yansıtır. Felsefi yaklaşımı, "toplumsal gerçekçilik" akımına dayanır. O, bireysel sıkıntılardan çok toplumun geneline yayılan sosyal eşitsizlikleri eserlerine taşımıştır. Şiirlerinde kadercilik yerine insanın kendi çabasıyla bir şeyleri değiştirebileceğine dair güçlü bir inanç vardır. Bu, dönemin sosyalist düşünceleriyle de örtüşmektedir. Ona göre en önemli değer insandır ve insanın emeği kutsaldır. İşçi ve köylü sınıfının verdiği yaşam mücadelesi, onun sanat anlayışında merkezi bir yer tutar.

İncelenen müzik eserlerinden "Arabacı Şakir" adlı eserin armonik yapısı ile ilgili olarak belli bir ekole bağlı bir kullanımdan söz edilemediği söylenebilir. Gelenekle bağını koparmamış olan bir armoni sistemi kullanılmış olduğu ve eserin formunun ise A (a b a) - B (c d) - C (e f) - D (g f) - A (a b a) şeklinde olduğu görülmektedir.

"Komik Hürriyet" adlı eserde, armonik ve kontrapunktal yazının birlikte kullanıldığı, her iki yazı stiline de üçlü ve dördü armoninin gözetildiği, eserin formunun şiirin içerik yapısıyla örtüştüğü söylenebilir. Form olarak; I. Bölümün: A ve B olmak üzere iki fikirden, II. Bölümün: C ve Ç düşüncelerinden, III. Bölümün: D fikrinden oluştuğu görülmektedir.

¹ Bu makale, Malatya İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından 14/01/2021 tarihinde kabul edilen "Çoksesli Koro İçin Bestelenen Orhan Kemal Şiirlerinin Sosyo-Kültürel ve Müziksel Açidan İncelenmesi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

“Nazım Hikmet’e” adlı eserde ise fonksiyonel olmayan batı müziği ve Türk müziği armoni sistemi özellikleri birlikte kullanılmıştır. Eser 3 bölme içerir. 3 bölme olan bu eserin tonal alanları şunlardır: I. Bölme: Mi - II. Bölme: Sol - III. Bölme: Mi olduğu, araştırmanın sonuçları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyo-Kültürel, Müzikal Analiz, Orhan Kemal, Beste, Şiir.

Socio-Cultural and Musical Analysis of Orhan Kemal Poems Composed for Polyphonic Choir

Abstract

In this study, it is aimed to analyze the socio-cultural characteristics of the poems “Arabaacı Şakir” and “Komik Hürriyet” and “To Nazım Hikmet” of Orhan Kemal, one of the leading names of literature, which have “folk poetry” and “socialist realist” characteristics, and the musical characteristics of their polyphonic choral arrangements. The relationship between poetry and music is analyzed within the scope of literary characteristics, literary sociology, sociology and musicology, and an interdisciplinary approach is presented.

The 1930s, when Orhan Kemal's journey as a writer began, was a period of political, economic and social transformations in Turkey. This process also shaped Orhan Kemal's literary understanding between 1914 and 1970. Especially after meeting Nazım Hikmet in 1938, he experienced a great change in his life. He was arrested while serving in the military in 1938 and sentenced to 5 years in prison for adopting views considered objectionable at the time. This process deeply affected his psychological world and increased his interest in the oppressed segments of society as well as his personal problems. The difficulties he experienced in prison and the oppression he was subjected to nurtured a deep search for justice and love for humanity, which is reflected in his works.

At the time he wrote these poems, issues such as poverty, the hardships of the working class and social injustice were at the forefront. As a product of this social realism, he describes the suffering of the poor and working class. This reflects his psychological state at the time, that is, a state of mind that identified with the people's troubles, a state of mind that embodied both pain and hope. His philosophical approach is based on “social realism”. He reflected the social inequalities that spread throughout the society rather than individual troubles in his works. Instead of fatalism, there is a strong belief in his poetry that people can change things through their own efforts. This also coincides with the socialist ideas of the period. For him, the most important value is the human being and human labor is sacred. The struggle for life of the working class and the peasant class occupies a central place in his understanding of art.

Regarding the harmonic structure of “Arabaacı Şakir”, one of the musical works analyzed, it can be said that there is no use of a certain school. It is seen that a harmony system that has not broken its ties with tradition has been used and the form of the piece is A (a b a) - B (c d) - C (e f) - D (g f) - A (a b a).

In “Funny Hürriyet”, it can be said that harmonic and contrapuntal writing are used together, triple and quadruple harmony is observed in both writing styles, and the form of the work overlaps with the content structure of the poem. In terms of form; Part I: Part I consists of two ideas, A and B, Part II: C and Ç ideas, and Part III: Part III consists of idea D.

In the piece titled “To Nazım Hikmet”, non-functional western music and Turkish music harmony system features are used together. The piece has 3 sections. The tonal areas of this 3-part piece are as follows: I. Division: E - Division II: G - Division III: E is among the results of the research.

Keywords: Socio-Cultural, Musical Analysis, Orhan Kemal, Composition, Poetry.

1. Giriş

“Çoksesli Koro İçin Bestelenen Orhan Kemal Şiirlerinin Sosyo-Kültürel ve Müziksel Açısından İncelenmesi” konulu bu çalışmada, şiir-müzik ilişkisini; edebiyat sosyolojisi, sosyoloji, müzikoloji ve müziksel özellikler kapsamında,

disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Çok sesli müzikle yeniden yorumlanan bu şiirler, hem toplumsal temsiliyet hem de edebi anlam katmanlarının zenginleşmesi açılarından önemli birer sanat ürünü olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmada ilk olarak öykü, roman yazarı ve aynı zamanda şair olan Orhan Kemal'in eserleri araştırılarak; çoksesli koro müziği için bestelenen şiiri ya da şiirleri var mıdır? sorularına cevap aranmıştır. Orhan Kemal'in yaşadığı dönemde ülkemizin sosyo-kültürel özellikleri incelenerek; şairin şiirlerini yazdığı yıllardaki ülkemizin sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel durumu Onu, bu şiirleri yazma esnasında etkilemiş midir? Etkiledi ise hangi açılardan etkilemiştir? Çok sesli koro müziği için bestelenen şiirlerin edebi özellikleri ve edebiyat sosyolojisi kapsamında incelenerek; şiir ve müzik ilişkisine yeni açılımlar geliştirilerek disiplinler arası bir yaklaşım oluşturulabilir mi? soruları araştırmanın problem durumunu oluşturmaktadır.

İkinci aşamada çoksesli koro müziği için bestelenen şiirler öncelikle sosyoloji, kültür ve edebi özellikleri açılarından incelenmiş, edebiyat sosyolojisi açısından değerlendirmeler yapılmıştır. Bestelenen bu eserler müziksel özellikleri olarak; ton-makam, yapı özellikleri (ses genişliği, armoni ve form vd.) açılarından analiz edilmiştir. Şimdi hem sosyoloji, hem de kültür kavramlarını içine alan “sosyo-kültürel” kelimesinin anlamlarını kısaca irdeleyelim.

Sosyolojik araştırmalar, sokakta karşılaşılan farklı bireyler arasındaki ilişkilerden küresel ve sosyal işleyişlere kadar geniş bir alana yayılmıştır. Sosyolojinin inceleme alanı, bu bileşenlerin bir araya gelmesiyle oluşan; “sosyo-kültürel sistem” dir. Burada da belli esaslara dikkat çekilmelidir (Erkilet, 1995: 32).

Öte yandan Durkheim toplumu; “bizim sezgisel anlayışımızı aşan, gözlem ve ölçme ile araştırılması gereken toplumsal olgular’dan oluşur” şeklinde ifade etmektedir (Alver, 2011: 80). Durkheim’a göre kültür ise; “bir bütünleştirme ve ortak değerleri gösterme alanıdır. Toplumsal bütünlüğü sağlayacak unsurların toplamıdır. Simgeler, ritüeller, kültürel öğeler ve toplumun sürekliliğini sağlamaya dönük işlevler üstlenmektedir” (Ritzer, 2013: 187). Durkheim bu tanımla; kültürün toplumsal hayat için ne kadar önemli olduğunu belirtmektedir.

Durkheim kültürü aynı zamanda toplumu oluşturan dinamik bir yapı olarak da kabul etmektedir. Bu bağlamda, ana eserlerin odak noktasının aslında modern insanın hayat tarzı olduğu söylenebilir. Bu hayat tarzının yorumu ise; din, işbölümü, intihar, dayanışma, ritüeller, semboller gibi merkez kavramlar etrafında sürdürülmektedir. Bu bakımdan Durkheim’ın, kültür haritası gayet açık ve belirgindir (Alver, 2011: 80). Bilindiği gibi müzik; diğer disiplinler ile kurduğu ilişkiyi kendi içinde bulunduğu toplumun kültürüne yansıtan, önemli bir sanat dalıdır.

Kültür kavramını Günay; “kendisini var eden değişkenlerin genellenmiş soyut terimi” olarak tanımlamaktadır (Günay, 2011: 98). Günay bu tanımda, kültürün en az kendisini oluşturan değişkenlerin sayısı kadar, birbirinden farklı açılardan da tanımlarının yapılabileceğini göstermektedir. Günay müzik kültürünü; “toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun genel kültürünün yanında, kazandığı müzik sanatına ilişkin bilgi, beceri tutum ve davranışlar ile müzik ortamlarında geçerli ahlak kuralları, gelenekleri ve benzeri diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan, karmaşık bir bütündür” sözleri ile tanımlamaktadır (Günay, 2011: 99). Müzik kültürü ya da müziksel kültür olarak ta kullanılan bu terim; müzik ve sosyoloji ile ilişkilidir.

Çoksesli müzik kültürü ise; “toplumu oluşturan insanların kültürlenme, kültürleme ve kültürleşme süreçleri sonucunda, insanın geçirdiği kültürel evrim ile kendi toplumsal kültüründen kopmadan gelişmesi, yenilenmesi ve evrenselleşmesi sürecinin ve çoksesli yapıtları besteleyen kompozitörler ile icracıların yaşam biçimidir” denilebilir (Günay, 2011: 99). Türk çoksesli müzik kültürünü bireysel, sosyal, ekonomik ve eğitimsel boyutlarıyla ele aldığımızda ise; önemli farklı disiplinler ile iletişim ve etkileşim içerisinde olduğunu görmekteyiz.

Bu tanımlardan “sosyo” sözcüğünün; “toplum” olduğunu, insanların bir araya gelerek aile, hukuk, ekonomi, eğitim, sağlık ve benzeri kurumlardan oluştuğunu tanımlamakta olduğunu söyleyebiliriz. “Kültür” sözcüğünün ise bir toplumun maddi ve manevi alanlarda oluşturduğu yaşam biçimini, tarzını ve toplumdaki insanların kazandığı bilgi, sanat, ahlak,

gelenekler ve benzeri diğer yetenekler ve alışkanlıklarını kapsadığını söylemek mümkündür. Kültür; insanla var olur, insanla değişir ve gelişir diyebiliriz.

Sosyoloji üzerinde çalışan kuramcılar, toplumların yapısı, toplumsal davranış kalıplarının sosyo-kültürel nedenleri, toplumsal kurumların işlevleri ve buna benzer toplumsal olguların birçoğu hakkında kuramlar geliştirmişlerdir. Bu kuramlar toplumu; ideolojik, entelektüel ve mantıksal olarak yorumlayan düşünce sistemleridir. Toplumsal olguların nedenleri bir yandan başka olgularda aranmakta ve nedensel olarak açıklanmakta, öte yandan ise, toplumun ihtiyaçlarının karşılanması açısından sahip oldukları işlevler yönüyle araştırılmakta ve işlevsel olarak açıklanmaktadır (Günay, 2013: 101).

Müzikte uzmanlaşmış bireyler, sosyolojiyle ilgili bilgi ve becerilerini geliştirmelidirler. Çünkü müzik bireysel olduğu kadar, bireylerin içinde büyüdükleri kültürce biçimlenmişlikleri nedeniyle bestecisi, seslendiricisi ve her çeşit tüketicisi ile toplumsal ilişkiler ve kuruluşlar yolu ile oluşan bir görünüm vermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti, 1920-1923'ten günümüze kadar edindiği yeni inkılaplar ve medeniyet anlayışı ile dönem dönem geçirdiği demokratik gelişme süreci içerisinde ulusal değerlerini koruyup geliştirirken bir yandan çağdaşlaşma ve evrenselleşme süreci içerisindeydi. Bu süreçte “ulusallık, çağdaşlık ve evrensellik” birbirini tamamlayıp bütünleyen üç temel ilke ve amaç olarak belirlendi (Say, 2002: 120).

Öte yandan sanat ve edebiyat, toplumların sosyo-kültürel yapılarının yansımasını sağlayan en önemli araçlar olarak değerlendirildi. Bu bağlamda edebi metinler yalnızca estetik birer ürün değil, aynı zamanda toplumsal yapının, kültürel dinamiklerin ve bireysel deneyimlerin birer aynası olarak değerlendirilmelidir. Türkiye'de özellikle 20. yüzyılın ortalarında şekillenen edebi ortam, toplumsal gerçekliğin ön planda olduğu bir anlayışla yoğrulmuştur. Bu dönemde eser veren yazarlar, toplumun alt sınıflarını, emek-sermaye çatışmasını, köy-kent ikilemini ve bireyin sosyo-ekonomik koşullar içerisindeki durumunu eserlerine taşımışlardır.

Edebiyat sanatı ile edebiyat bilimi arasında ilgiyi sağlayan tek unsur “edebi eser” dir. Yazar, kullanılan dil, okuyucu ve yazarın içinde bulunduğu toplumun bütün özellikleri; kültürel, sosyolojik, psikolojik, siyasi değişimler gibi daha pek çok faktörü ele alan edebiyat bilimine bakıldığında; “edebi eser” i tanımlamak oldukça önemlidir (Gürsel, 2003: 18). Müziğin, şarkı alanı ile ilişkili olan edebiyat alanı da, her siyasi devrin gerektirdiği etkileşimler ile siyasal ve kültürel alanlarda farklılıklar göstermiştir.

Gürsel (2013) edebi eseri şöyle tanımlamaktadır: “Edebi eserin temel konusu insandır. Edebi eserler, içinde doğduğu kültür ve yazıldığı dil açısından mahalli, dini veya milli özellikler taşır. Bu eserler, insan tabiatını yakaladığı ve bütün kültürler için geçerli olan mesajlara ulaştığı vakit evrensellik gösterir” (Gürsel, 2013: 15). Kavcar (2012) ise edebi eseri; “hissi, hayali, fikri ve zevki geliştiren, belli bir sanat kaygısı ve değeri taşıyan, belli bir tekniği olan eser” olarak tanımlamıştır. Edebi eserin temel konusu insandır. Edebi eserler, içinde doğduğu kültür ve yazıldığı dil açısından mahalli, dini veya milli özellikler taşır. Bu eserler, insan tabiatını yakaladığı ve bütün kültürler için geçerli olan mesajlara ulaştığı vakit evrensellik gösterir (Kavcar, 2012: 85). Gürsel ve Kavcar, şiirin de bir “edebi eser” olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Şiir; zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebi anlatım biçimidir (TDK, 2018: 23). Şüphesiz, bütün sanat dallarının birbirlerini etkilediği bilinmektedir. Müzik ile edebiyat alanlarının birbiri ile iletişim ve etkileşim içerisinde olduğu en belirgin tür ise; “şarkı” türüdür.

Sözlü şarkıları besteleme aşamasında bestecilerin kullandıkları şiirler, “şarkı” türünün oluşması için en önemli unsurdur. Edebiyat ve müzik arasındaki ilişki “söz” ile “ses” in birlikteliğinden doğmuştur. En eski çağlardan beri bu iki sanat birbirini beslemiş, zenginleştirmiş, aralarında uzak ya da yakın sürekli bir etkileşim olmuştur. Edebiyatın birçok türünde müzikle bağ kurmak mümkündür. Ancak bu yaklaşmanın, birlikteliğin en yoğun yaşandığı tür “şiir” dir.

Doğal ve yalın nitelikleriyle şarkı hem insanı hem de müziği temsil eden bir olgudur. İnsanın kendi sesini bir çalgı olarak kullanabilmesi; kendisini müzik yoluyla ifade edebilmesi ve içgüdüsel davranışlarını ortaya çıkarabilmesinde oldukça önemlidir. Sözlü ezgilerin “şarkı” tanımına girdiği bilinmektedir (Çelebioğlu, 1986: 10). Çoksesli koro alanında birçok türde şarkı bulunmaktadır. Bu şarkıları oluşturan temel kaynak ise “söz” lerdir. Yani şarkıları oluşturan şiirler, metinler, öykü ya da düz yazılar gibi.

Orhan Kemal’in yaşadığı dönemdeki sosyal, kültürel ve ekonomik olayların yaşandığı yıllar; 1938 yılında Atatürk’ün ölümü ve sonrası ile II. Dünya Savaşı’nın etkilerinin yaşandığı ve aynı zamanda iç ve dış göç olaylarının; Türk toplumunda büyük değişimleri başlattığı yıllardır. Zaman içinde Türk toplumunun varlığını sürdürmesi, kalkınması ve gelişmesi ile ilgili süreçler görülmektedir. Orhan Kemal’in yaşadığı 1914-1970 yıllarında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, savaştan çıkmış bir devlet olarak ekonomik açıdan son derece zor bir durumdaydı. Türkiye Cumhuriyeti bu dönemde önceleri liberal sonra ise devletçi politikalar izlemiştir (Özcan, 1998: 43). Orhan Kemal’in yaşadığı bu yıllar arasındaki devrin sosyal, ekonomik ve kültürel durumu; Onun şiirlerini yazdığı o dönemdeki toplumsal özellikleri taşıması açısından oldukça önemlidir.

Toplumcu gerçekçi edebiyat anlayışının önemli temsilcilerinden biri olan Orhan Kemal daha çok roman ve öykü yazarı kimliğiyle tanınsa da, şiirleri de onun toplumsal meseleleri ele alış biçimini yansıtan önemli örnekler sunar. Yazarın şiirlerindeki unsurlar analiz edildiğinde; ritim, ses tekrarları ve uyak gibi unsurların belirgin bir biçimde yer almakta olduğu görülmektedir. Bu durumlar da şiirlerin bestelenebilirliğini artıran başlıca özelliklerden olduğunu göstermektedir (Demirci, 2014: 371).

Orhan Kemal’in sanatçı kimliğini hazırlayan yıllar, 1930’lu yıllardır. O, bu yıllarda dünya edebiyatını tanımaya çalışan bir edebiyat heveskârı olarak adlandırılır. Orhan Kemal’in şiirlerini yazdığı 1930’lu yıllar, Onun “Arayış Dönemi” dir. Şiirlerinde 1941’den başlayarak ölümüne dek süren dönem ise, “Toplumcu Dönemi” dir. 1949 ile 1969 yılları arasında herhangi bir şiir yazmadığı görülmüştür. Ancak ölümüne yakın yazdığı son şiirinden hareketle; “toplumcu gerçekçi” duyarlılıktan uzaklaşmadığı söylenebilir.

Bursa Nilüfer Belediyesi’nin 8-9 Aralık 2017 tarihinde gerçekleştirdiği ve “2017 Yılıın Yazarı Orhan Kemal Etkinlikleri” kapsamında, “Sokağın Aynası Orhan Kemal Sempozyumu” gerçekleştirilmiştir. Bu sempozyumun kapanış programı için çok özel bir konser planlanmış ve Orhan Kemal’in şiirlerinden; “Arabacı Şakir”, “Komik Hürriyet” ve “Nazım Hikmet’e” adlı şiirler bestelenmesi için, Turgay Erdener, Nedim Yıldız ve Hasan Uçarsu’ya sipariş verilmiştir. Bu eserler, bu istek üzerine bestelenmişlerdir.

2. Yöntem

Bu çalışmanın yöntemi; “nitel” yöntem, modeli ise “tarama” ve “doküman analizi modeli” dir. Çalışma sürecinde; tarihsel, kültürel, biyografik ve sosyolojik bağlamda verilerin elde edilmesi için; yeni tarihselci yöntem, kaynak taraması, (interview) müziksel ve duyumsal (işitsel) analiz yöntemleri de kullanılarak veriler elde edilerek betimlenmiştir.

Nitel araştırma, bilgiye tümevarım yöntemini kullanarak ulaşmaya çalışmaktadır. Nitel veri analizi de, kaynak tarama, gözlem ve görüşme gibi veri toplama yöntem ve teknikleri ile elde edilen verilerin düzenlendiği, kategorilere ayrıldığı, temaların keşfedildiği ve sonuçta tüm bu sürecin rapora aktarıldığı bir etkinlikler toplamıdır. Nitel veri analizinde temel amaç, sosyal gerçekliğin içerisinde gizli bir biçimde bekleyen bilginin gün yüzüne çıkartılmasıdır (Balci, 2005: 38).

Nitel veri analizi türlerinden biri olan betimsel analiz ile elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak ta sunulabilir. Daha sonra yapılan bu

betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239).

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden, doküman analizi tekniği temel alınmıştır. Doküman analizi, mevcut metinlerin sistematik bir biçimde çözümlenerek anlamlandırılmasını sağlayan yöntemlerden biridir ve bu bağlamda şiirlerin tematik yapısı ve içeriği değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında Orhan Kemal'in yayımlanmış şiirleri taranarak gözden geçirilmiş ve toplumsal temaların yoğunlukta olduğu irdelenmiştir. Çoksesli koro için bestelenen şiirlerin edebi özellikleri incelenerek edebiyat sosyolojisi ve müzikoloji kapsamında disiplinler arası yaklaşımlar oluşturulmuştur.

3. Edebiyat Sosyolojisi ve Toplumcu Gerçekçi Şiir

Edebiyat sosyolojisi incelemesi, nedenler ve arka plan araştırması demektir. Bir toplumun sosyo-politik durumu, tarihi dönem ve konumu ile edebiyat arasındaki bağ, edebiyatın ortaya çıkış şartları ve kendini oluşturma süreci, edebiyatın kimlik oluşumuna etkileri/katkıları, toplumun edebiyata ilişkin algısı, toplumda rağbet gören edebi türler veya ilgi duyulmayan türler, edebiyatın popülerleşmesi, edebi zevkin oluşup oluşmaması, edebi akımların hangi dönemde hangi sebeplerle ortaya çıktığı, piyasa-edebiyat ilişkileri, edebiyat ile siyasi-sosyal-ekonomik dönüşümler arasındaki bağ, yazar-eser-okur üçgeni, edebi kamuoyunun oluşumu, yazarın sosyal muhiti, edebi metinlerin birey ve topluma etkisi, edebi metinlerin bir milletin hayatındaki yeri vb. birçok mesele edebiyat sosyolojisinin inceleme alanına girer. Edebiyat sosyolojisi incelemesi, toplum-edebiyat bağlantısıyla ilgili bütün alan ve problemlere duyarlı bir konumdur (Alver, 2012: 8). Edebiyat sadece metin olarak varlık kazanmaz. Edebiyat ilişkileri, yazar/edebiyatçı-toplum, yazar/edebiyatçı-okur, kitap-yayımcı, metin-ideoloji vb. değişik bağlantılarla oluşur. Edebiyat bir ilişkiler ortamıdır denilebilir.

Edebiyat sosyolojisi incelemeleri sadece edebiyat metinlerinin sosyolojik okuması ile sınırlandırılmaz. Edebi metinlerin sosyolojik okuması/eleştirisi, edebiyat sosyolojisi incelemesinin bir yönüdür ve kesinlikle bütünü değildir. Yazar/edebiyatçı, okur ve toplum merkezli incelemeler birer edebiyat sosyolojisi incelemesidir. Okuyucu gruplarını, yazar tiplerini, farklı insan topluluklarını dramatik bir kurgu içinde sunar, yazar ve okuyucuların sosyal sınıfları içindeki konumlarını ele alır. Amaç, edebiyat ilişkilerinden hareketle toplumsal olanı açıklamak, toplumsal ilişkilerle edebiyat ilişkilerinin buluşma noktalarını analiz etmektir (Alver, 2012: 7). Edebiyat bir ortam meselesidir. Belirtilen bağlantılar edebiyat sosyolojisinde en az edebi metinlerin sosyolojik okunması kadar değerli konumlara sahiptir. Edebiyat sosyolojisi edebi metinlerin merkezi önemini teslim eder. Varlık alanını ve işlemlerini edebi metinlerin uzandığı temel noktalarda aramaya çalışır.

Gülendam, “Siyaseti Şiirde Yaşamak: Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Sosyalist Şiir” adlı makalesinde; “sanatın bütün dallarında malzemenin, araçların, hatta insan gücünün sınırlılığına karşı gösterilen direniş; izleyicinin övgüsünü kazanır, hayranlık yaratır” demektedir. Müziğin şarkı alanındaki en önemli ilgili disiplini olan edebiyat ta her siyasi devrin gerektirdiği etkileşimler ile siyasal ve kültürel farklılıklar göstermiştir (Gülendam, 2010: 219).

Cumhuriyet döneminde “ideolojik şiir” in bir parçası olan “sosyalist şiir” veya “toplumcu gerçekçi şiir” anlayışının kökenleri, Nazım Hikmet ve Ahmet Arif gibi sanatçılara dayanır. 1940’lı yıllardan 1980’e kadar dönem dönem Türk şiirinde egemen olan bu şiir anlayışına bağlı şairler, genellikle estetik eğilimin dışında durup içeriği esas alarak “toplumcu” dünya görüşü ekseninde şiirler yazmayı tercih etmişlerdir. 1970’lerde yaygınlaşan bu söylem, 1980’lerde hız kesmiş; ama tamamen terk edilmemiştir.

Kurtuluş Savaşı sonrasında ekonomik gücü elinde bulunduran yabancı sermayenin ülkeyi terk etmesi, ekonomik anlamda ciddi politikaları gerekli kılmaktaydı. 1929 yılı, “Dünya Ekonomik Bunalımı” na kadar sürdürülen, liberal dönem politikalarıdır. Liberal dönemin başarısızlığında ise yeterli sermaye birikiminin olmaması, teknik ve ticari bilginin yetersiz oluşu gibi sebepler etkili olmuştur. Türk dış ticaretinin bu dönemde tarım ürünleri ihraç eden bir ülke

olarak kayda değer bir gelişme sağladığı savunulabilir. 1929'da yaşanan ekonomik bunalım, bütün dünyayı etkilemiştir (Özcan, 1998: 43).

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti bağlamından yola çıkarak toplumumuzun doğu-batı kültürleri arasındaki sıkışmışlık ve bu durumun getirebileceği olanaklar yetkin kalemlerce romanlarda defalarca irdelenmiştir. Ama Orhan Kemal, öteki yazarlarımızdan farklı olarak bu izlenimi çalışan, işçi ve emekçi sınıfların gözünden anlatmayı seçmiştir (Ümit ve Ögütçü, 2012: 1).

Cumhuriyet dönemi edebiyatımızın kurucu yazarları denilince akla ilk gelen isimlerden biri Orhan Kemal'dir. Dünyadaki gelişmeler, siyasal yapıdaki devrim, kültürdeki değişimi de zorunlu kılıyordu. Üstelik bu değişim, ülke yöneticilerinin planlarına göre değil, ekonominin gelişimine göre belirleniyordu. Kıra bağlı ekonomi çöküyor, kente bağlı sanayi geliyordu. Elbette bu davranış biçimlerinden içselleşmiş geleneklere kadar, toplumun ahlaki normları çatırıyor, yerine bambaşka alışılmadık değerler geliyordu. Orhan Kemal işte bu büyük değişimi ve karmaşayı dile getiren cumhuriyet dönemi edebiyatımızın yaratıcıları arasında yer alır (Ümit ve Ögütçü, 2012: 1).

Orhan Kemal'in yazılarında ve şiirlerinde yıkılıp giden bir kültürün tortusu ve yeni kültürün henüz oturmamış özentili parıltısı görülmektedir. Kundağımızdan kefen bezimize kadar hayatımıza girmiş Çukurova'dan, ülkenin nabzının attığı İstanbul'a uzanan roman kahramanları, ülkedeki değişimin yazgılarını belirlediği sıradan hayatlar ve o sıradan hayatların içinden beliren "evrensel insan gerçekliği" konularını işlemişlerdir (Ümit ve Ögütçü, 2012: 2).

4. Orhan Kemal'in Yaşadığı Dönemde Türkiye'nin Sosyo-Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Durumu

Orhan Kemal (1914-1970), eserlerinde toplumsal gerçekçiliği esas alan, çalışan kesimin yaşadığı sıkıntıları ve ekonomik eşitsizlikleri ele alan önemli bir yazar olarak öne çıkar. Yaşadığı dönem, Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısında önemli değişikliklerin yaşandığı bir sürece denk gelmektedir. Şimdi Orhan Kemal'in yaşadığı yıllarda Türkiye'nin sosyo-kültürel ve ekonomik durumunu ele alacak, bu dönemi şekillendiren ana unsurlara odaklanacağız.

4.1. Sosyo-Kültürel Durum

Sosyal yapı, bir toplumun belirli bir dönemdeki sosyal, kültürel, fiziki ve ekonomik dokusudur. Bu dokuda zaman içinde ortaya çıkan farklılaşmalar değişme kapsamında ele alınabilir. Bir toplumun varlığını sürdürmesi, kalkınması ve gelişmesi ile ilgili bütün süreçler sosyal yapı içinde cereyan ettiğinden sosyal yapı incelemeleri önemlidir. 1938-1980 dönemi Türk toplum yapısında iç ve dış dinamiklerin etkisiyle önemli sosyal olay ve olguların yaşandığı yıllardır. 1938 sonrası Atatürk'ün ölümü, çok partili hayata geçiş denemelerinin yapıldığı, II. Dünya Savaşı'nın etkilerinin yaşandığı, iç ve dış göç olaylarının Türk toplumunda büyük değişimlerin başladığı yıllardır (Erkal, 2016: 157).

Dünyadaki Önemli Savaşlardan bazıları ve Türk Kurtuluş Savaşı yıllarına kısaca göz atalım:

1. Dünya Savaşı Yılları: 28 Temmuz 1914 - 11 Kasım 1918
2. Dünya Savaşı Yılları: 1 Eylül 1939 - 14 Ağustos 1945
3. Türk Kurtuluş Savaşı: 19 Mayıs 1919 - 29 Ekim 1923

1930'lu yıllarda; milli mücadeleden yorgun, yıkık ve nüfus kaybetmiş olarak çıkan ülkemiz, yeni Türkiye Cumhuriyeti olarak tabii ki modern bir devlet olacaktı. 1950'li yıllarda Balkanlardan Türkiye'ye hızlanan göç dalgası, Türk sosyal yapısına "akraba" ve "soydaş" kavramlarının eklenmesini doğurmuştur. 1950 sonrası kırsalın iticiliği, şehrin çekiciliği, toprak yetersizliği, miras yoluyla toprağın bölünmesinin toprağın verimini düşürmesi ve tarımda makineleşmenin artışı, iç göçü bir yatırım fonksiyonu gibi görmeyi gerekli kılmıştır. İç göç hareketlerinin artışı, gecekondulaşmayı daha da artırmıştır. Şehirlerde yığınlaşma, şehre uyum ve uyumsuzluk, tartışılır hale gelmiştir (Şimşir, 2009: 240).

1938-1980 dönemi Türk toplum yapısında iç ve dış dinamiklerin etkisiyle önemli sosyal olay ve olguların yaşandığı yıllardır. 1938 sonrası Atatürk'ün ölümü, çok partili hayata geçiş denemelerinin yapıldığı, II. Dünya Savaşı'nın

etkilerinin yaşandığı, iç ve dış göç olaylarının ve Türk toplumunda büyük değişimlerin başladığı yıllardır (Erkal, 2016: 158).

1950 sonrası, maddi kültürdeki değişmelerin zihniyeti değiştirdiği, manevi kültürün de maddeye şekil verdiği bir dönemdir. 1938-1960 Dönemi Türkiye'nin sosyal yapısı ele alınırken bazı önemli kilometre taşlarından hareket etmek durumundayız. 1938 yılı Mustafa Kemal Atatürk'ün ölüm yılıdır. Türk Milletinin bu büyük kaybını takip eden dönem birçok açıdan iç ve dış olumsuzlukların yaşandığı ve bunların sosyal yapıya yansıdığı dönemdir (Erkal, 2016: 158).

Cumhuriyet'in ilanından itibaren modernleşme ve batılılaşma hareketleri hız kazanmış, eğitim ve kültür alanlarında reformlar yapılmıştır. 1940'lı yıllarda hayata geçirilen Köy Enstitülerinin köylü nüfusunun eğitimini ve kalkınmasını hedefleyen en önemli atılımlardan biri olduğu söylenebilir (Hacısalıhoğlu, 2008: 45). Ancak II. Dünya Savaşı'nın ekonomik etkileri halkın yaşam şartlarını zorlaştırmış ve kırsal kesimdeki ekonomik baskılar artmıştır.

Savaş sonrasında şehirleşme hız kazanmış, iç göç dalgası başlamıştır. Kentlerde sanayi gelişirken, kırsal alanlarda yaşayan insanlar daha iyi bir gelecek umuduyla büyük şehirlere akın etmiş, bu da gecekondu mahallelerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Yumuş, 2017: 78). Bu süreçte geleneksel toplum yapısından modern kent yaşamına geçişte yaşanan sancılar, Orhan Kemal'in eserlerinde belirgin bir şekilde işlenmiştir.

4.2. Siyasi ve Ekonomik Durum

1930'lu yıllarda uygulanan devletçilik politikalarıyla sanayileşme çabaları hız kazanmış ancak II. Dünya Savaşı nedeniyle bu süreç yavaşlamıştır. 1950'li yıllarda ise Türkiye, liberal ekonomi politikaları benimseyerek özellikle tarım alanında makineleşmeye yönelmiştir. Ancak bu durum köylerde işsizliğe yol açmış, insanlar büyük şehirlere göç etmeye başlamıştır. Sanayi yatırımlarının yetersiz kalması sebebiyle çalışan kesim ekonomik sıkıntılar yaşamış, bu da toplumsal huzursuzlukları beraberinde getirmiştir (Hacısalıhoğlu, 2008: 52).

Özellikle II. Dünya Savaşına girmememize rağmen, savaşın etkileri bir dış dinamik olarak sosyal yapıyı etkilemiştir. Kıtık, ihtiyaçların karneye bağlanması, işsizlik, temel gıda maddelerinin bile yeterince bulunamaması yoksulluğu arttırmıştır. Fertler; olanla yetinen, talepsiz, kanaatkar, eskiyi koruyarak ve tamir ederek kullanan bir davranış kalıbına itilmiştir. Harp döneminin acı izleri daha sonra kumaş, dokuma, şeker ve gıda ürünleri dahil, yerli üretimi arttırmada büyük rol oynamıştır (Erkal, 2016: 157).

4.3. Orhan Kemal'in Eserlerinde Dönemin Yansımaları

Orhan Kemal eserlerinde dönemin sosyo-ekonomik değişimlerini gerçekçi bir şekilde yansıtmıştır (TDV İslam Ansiklopedisi, 2023). Orhan Kemal'in 1941 ve 1943 yıllarında ülkemizdeki ekonomik koşullardan etkilendiği görülmektedir. Orhan Kemal'in bu şiirleri yazdığı 1941 ve 1943 yılları, Onun "Toplumcu dönemi" ne denk gelmektedir. Onun şiirlerinde "Toplumcu dönem", 1941'de başlayıp ölümüne dek sürer (Solak, 2017: 87).

5. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Türk Çok Sesli Müzik Kültürünün Oluşumu ve Gelişim Süreci

Batılılaşma hareketine ayak uydurma anlamında ilk yenilikler, Padişah II. Mahmut ile başlamıştır. II. Mahmut zamanında kurulan saray orkestraları ile Osmanlı Döneminde başlayan batı müziğinin kabul görüşü ve yaygınlaşması, Cumhuriyetin ilanı ile hız kazanmış, Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün ön ayak oluşu ile Avrupa'ya giden sanatçılarımız, Türkiye'ye döndüklerinde öğrendikleri yenilikleri Türkiye'de yeni kuşaklara aktarmaya başlamışlardır (Say, 2002:112). Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra çağdaş Türk müziğinin gelişim çizgisi yakından izlenmiş, bestecilerimiz 20.yy'ın yeni stil ve tekniklerinden yararlanarak uluslararası planda başarı kazanmışlardır.

Besteciliği meslek olarak seçen ve Türk Beşleri olarak bilinen ilk sanatçılarımız, öncelikle halk müziği gereçlerine eğilerek ulusalcı akımın coşkusu dile getiren eserler vermiş, sonraları izlenimcilik, yeni klasikçilik gibi akım ve stillere, yeni sentezlere yönelmişlerdir (Say, 2002: 118).

6. Çağdaş Dönem Çoksesli Türk Müziği Bestecileri

1950’li yıllarla birlikte “Türk Beşleri” ni ve onları izleyen kuşakları, yeni atılımların peşinde görüyoruz: 20. Yüzyılın ikinci yarısında atonal teknikler kullanılmış, on iki ton yöntemi, dizisel müzik, elektronik müzik, rastlamsallık, özgür polifoni, kolaj, minimal uygulamalar, mono ritmik, optik-grafik özgür değerler, mikro modalite gibi çağdaş, ileri stillerde eserler yazan bestecilerimiz, yurt dışı seslendirmeleri, plak kayıtları ve uluslararası ödülleriyle çağdaş müziğin temsilcileri olarak sanatlarını dünyaya kabul ettirmişlerdir. Bu ileri çizginin yaratıcıları, başlangıçtan günümüze şu isimlerden oluşur (Say, 2002: 120):

Cemal Reşit Rey (1904-1985), Ulvi Cemal Erkin (1906- 1972), Hasan Ferid Alnar (1906-1978), Ahmet Adnan Saygun (1907-1991) ve Necil Kazım Akses (1908-1999) genelde ulusal renklerden yararlanarak izlenimcilik, yeni klasikçilik akımlarına yönelmiş, kişisel stillerini geliştirerek özgün armonik yaklaşımlar sergilemişlerdir (Say, 2002: 120).

Nuri Sami Koral (1908-1996), A. Samim Bilgen (doğ.1910) Ekrem Zeki Ün (1910-1987), Faik Canselen (doğ.1911), Bülent Tarcan (1914-1991), Mithat Fenmen (1916-1982), Sabahattin Kalender (doğ.1919) ve Nedim Otyam (doğ.1919), kişisel stillerinden güç alan eserlerinde daha çok geleneksel motiflerin ve renklerin izlenimci ve yeni klasikçi akımların etkilerini kendi özgün, ulusalcı potalarında yoğunlaştırarak sunmuşlardır. Aynı kuşaktan Kemal İlerici (1910-1986), Türk müziği makamları uyarınca geniş ilgi gören bir armoni dizgisi önermiştir (Say, 2002: 120).

Öncü bestecilerimizden Bülent Arel (1919-1991) uluslararası literatüre “Elektronik Müziğin Öncüsü” olarak geçmiş: İlhan Usmanbaş (doğ.1921), Ertuğrul Oğuz Fırat (doğ.1923) ve İlhan Mimaroglu (doğ.1926), yüzyılın ikinci yarısındaki öncü stil ve teknikleri bilinçle değerlendirmekten yola çıkarak yaratıcı katkılarını üretken biçimde sergilemişlerdir (Say, 2002: 120).

Necdet Levent (doğ.1923), Nevit Kodallı (doğ.1924), Ferit Tüzün (1929-1977), Cenan Akın (doğ.1932), Muammer Sun (doğ.1932) ve Kemal Sünder (doğ.1933), halk müziği kaynaklarını çağdaş bir açılımla günümüze yükseltmişlerdir. Cengiz Tanç (1933-1997), “üçüncü kültür dünyası” ülkelerinin birikimleri ile çağdaş insancıl düşünce sistemlerinden sentez yaratmayı amaçlamış, İlhan Baran (1934-2016) ve Ali Doğan Sinangil (doğ.1934), bu sentezi kendi özgün, rafine anlatım olanaklarıyla biçimlendirmişlerdir (Say, 2002: 120). Yalçın Tura (doğ.1934), Kemal Çağlar (1938-1996), Çetin Işıkoğlu (doğ.1939), Okan Demiriş (doğ.1942), Sarper Özsan (doğ.1944) ve İstemihan Taviloğlu (doğ.1945), geleneksel müziklerimizin renklerinden çok, karakterini irdeleyen ve yeniden yorumlayan tutarlı bir dil kullanmışlardır. Aynı zamanda müzikbilimci olan Turgut Aldemir (doğ.1943) ve Necati Gedikli (doğ.1944), öncü Alman ekolünden elde ettikleri görgüyü değerlendirmişlerdir (Say, 2002: 120).

Genç kuşak bestecilerimiz ise devraldıkları kültürel birikim ve deneyimleri uluslararası planda sorgulamayı ve ona göre yaratmayı, kişisel arayışların itici gücüyle birleştirme başarısını göstermişlerdir. Bu bestecilerimiz: Ali Turgay Erdener (doğ.1957), Betin Güneş (doğ.1957), Mehmet Aktuğ (doğ.1959), Kamuran İnce (doğ.1960), Perihan Önder Ridder (doğ.1960), Sıdika Özdil (doğ.1960), Nihan Atlıg Atay (doğ. 1960), Server Acim (1961-2019), Nedim Yıldız (doğ.1961), Aydın Esen (doğ.1962), Hasan Uçarsu (doğ.1965), Semih Korucu (doğ.1965), Mehmet Nemutlu (doğ.1966), Ali Özhan Manav (doğ.1967), Fazıl Say (doğ.1970)’ dır (Say, 2002: 120).

7. Orhan Kemal’in Hayatı, Kişiliği ve Dünya Görüşü

Orhan Kemal, 15 Eylül 1914’te Çukurova’da yani Adana’nın Ceyhan ilçesinde doğmuştur. Asıl adı Mehmet Raşit Ögütçü olan Orhan Kemal’in babası Abdülkadir Kemali Bey avukatlık, çiftçilik daha sonraları parti liderliği yapmıştır. Abdülkadir Kemali Bey’in soyu, baba tarafından Elazığ Canuşağı aşiretine dayanmaktadır. Ana tarafı, Bulgaristan göçmenidir. Orhan Kemal’in annesi Azime Hanım öğretmendir ancak yalnızca 2 yıl öğretmenlik yapmıştır. Orhan Kemal, beşkardeşin en büyüğüdür. Kardeşlerinden üçü kız, biri erkektir. Orhan Kemal, 1. Dünya Savaşı’nın seferberlik zamanında doğduğunda, babası Çanakkale’deydi. Kurtuluş Savaşı sırasında aile olarak Anadolu içinde göçmen bir hayat yaşıyorlardı. Bu yüzden Anadolu’yu yakından tanımıştır (Ümit, Ögütçü, 2012: 11).

Orhan Kemal 5-6 yaşlarından itibaren din dersleri almaya başlamıştı. İlkokulu zar zor bitirmişti. Ortaokul son sınıfta babasının yurdu terk etmesi üzerine okulu bırakıp futbol ve atletizme başladı. Suriye ve Lübnan şehirlerinde, baba baskısı ve özel eğitimlerle bir yıl geçirdi daha sonra babasına isyan ederek vatanına geri döndü. Sonra fabrika işçiliği ve aynı fabrikanın muhasebe bölümlerinde çalıştı. İstanbul'a yerleştikten sonra hayatının geri kalanında geçimini kitap, makale, film senaryosu yazarak sağladı (Ümit ve Ögütçü, 2012: 11).

Orhan Kemal, çok konuşkan bir insandı. Şiir, edebiyat ve politika alanlarında hararetli ve ikna edici konuşmalar yapardı. Lider bir tavrı vardı ve haklı olduğunu düşündüğü konularda yaptığı münakaşalarda, kendini hep haklı çıkarmaya çalışırdı. Ölmeden önce kendisi için şunları söylemiştir: "...İnandığım doğruların adamı oldum, böyle yaşadım karınca kararınca... Bu doğruların savaşını daha çok sanatımda yapmaya çalıştım, kursağıma hakkım olmayan bir tek kuruş dahi girmemiştir..." (Ümit ve Ögütçü, 2012: 12).

Orhan Kemal pamuk işçilerini, ırgatları, yarıcılarını, marabaları, artık kim emekçiye onları; köylülere savunur. Onun yarattığı karakterler Türk edebiyatının en can alıcı kişileri arasındadır. Orhan Kemal hapishanedekeyken hikayeleri üne kavuşmuştur. Sabahattin Ali başta olmak üzere birçok kişi Nazım'a mektuplar yazarak yeni hikayecinin kim olduğunu sormaktaydılar (Ümit ve Ögütçü, 2012: 16).

26 Eylül 1943'te serbest kalan Orhan Kemal, 1951 yılında İstanbul'a yerleşti. 1966 yılında bir ihbar nedeniyle yeniden tutuklanarak Sultanahmet Cezaevine gönderildi. 35 gün sonra salındı. 1968 yılında bu davadan beraat ettikten 2 yıl sonra, 2 Haziran 1970'te davetli olarak gittiği Sofya'da öldü (Kemal, 2007: 1).

Orhan Kemal, 27 Ocak 1944'te Kemal Sülker'e yazdığı mektupta şunları söylemiştir; "hapishaneden çıkmadan bir müddet evvel Nazım Hikmet'e yazdığım ve Onun ağladığına şahit olduğum şiiri kopya ettim. Gönderiyorum. Onu ağlatan, yazarken Beni zangır zangır titreten bu şiir, belki o hayatı yaşamamış olanlara pek tesir etmez. Fakat Bana her okuyuşumda muazzam hayaller yaratan ve yaşatan bir şiir bu"... (Kemal, 2007: 231).

26 Eylül 1943'te serbest kalan Orhan Kemal, 1951 yılında İstanbul'a yerleşti. 1966 yılında bir ihbar nedeniyle yeniden tutuklanarak Sultanahmet Cezaevine gönderildi. 35 gün sonra salındı. 1968 yılında bu davadan beraat ettikten 2 yıl sonra, 2 Haziran 1970'te davetli olarak gittiği Sofya'da öldü (Kemal, 2007: 1). Şimdi Orhan Kemal'in sanat hayatına göz atalım.

7.1. Orhan Kemal'in Sanat Hayatı

Orhan Kemal, hayatı doludizgin yaşayan sevip sevilen bir insandı. Ama ne olursa olsun geceleri felsefe, sosyoloji, edebiyat kitaplarını okurdu. Durmadan kitap okuyan Orhan Kemal, içindeki şiir yazma isteğini fark etti. Okullarda öğretilen edebiyat dersi ilgisini çekmezken çeşitli şairleri okuyor, onlar gibi şiir yazmaya çalışıyordu. 1940 yılı Aralık ayında hapishaneye düştüğü sıralarda, koğuş arkadaşı olan Nazım Hikmet'e yazdığı tüm şiirleri gösterdi ama hepsinin tesir altında kalınarak yazıldığı belliydi. Bu yüzden Nazım Hikmet hiçbir şiirini beğenmedi (Ümit ve Ögütçü, 2012: 12).

İlk edebiyat ve sanat alanındaki bilgisini, cezaevinde Nazım Hikmet'ten almıştı ama bu seferde onu taklit etmeye başlamıştı. Nazım Hikmet'te durumdan rahatsızlık duyup etkilennemelerden kurtulmasını istiyordu. Nazım Hikmet, Orhan Kemal'in çok eskiden yazdığı bir romanını bulur ve Orhan Kemal'e; "Aman kardeşim bırak şiiri. Sen nesir adamısın, hikaye yaz, roman yaz" der. Nazım Hikmet, Orhan Kemal için Fransız, İtalyan, Rus hikaye ve romanlarını getirtti. Bu kitapları okuyan Orhan Kemal birkaç ay içinde çok büyük gelişmeler gösterdi (Ümit ve Ögütçü, 2012: 13).

1938 yılında Niğde'de askerlik görevini yaparken yargılanarak 5 yıl hüküm giyen Orhan Kemal'in, Bursa Cezaevi'ne taşındıktan sonra 1940 yılında Nazım Hikmet'le tanışması sanat yaşamının önemli dönüm noktalarından biri oldu. 26 Eylül 1943 te serbest kalan Orhan Kemal 1951 yılında İstanbul'a yerleşti.

Orhan Kemal, 27 Ocak 1944'te Kemal Sülker'e yazdığı mektupta şunları söylemiştir; "hapishaneden çıkmadan bir müddet evvel Nazım Hikmet'e yazdığım ve Onun ağladığına şahit olduğum şiiri kopya ettim. Gönderiyorum. Onu

ağlatan, yazarken Beni zangır zangır titreten bu şiir, belki o hayatı yaşamamış olanlara pek tesir etmez. Fakat Bana her okuyuşumda muazzam hayaller yaratan ve yaşatan bir şiir bu”... (Kemal, 2007: 231).

Orhan Kemal; Arabacı Şakir şiirini; 27 Ekim 1941’de Bursa Cezaevi’ne ilk girdiği yıllarda, Nazım Hikmet’e şiirini; 22 Eylül 1943 yılında ve Komik Hürriyet şiirini; 24 Eylül 1943’te Bursa Cezaevinden çıkmadan bir müddet önce yazmıştır. Şimdi de Orhan Kemal’in eserlerine göz atalım.

7.2. Orhan Kemal’in Eserleri

7.2.1. Orhan Kemal’in Şiir Türündeki Eserleri

Eser Adı	Yıl	Eser Adı	Yıl
Duvarlar	1939	Beni Yaratana	1939
Hapishanede	1939	İniş Yokuş	1939
Bir Ölünün Odasında	1939	Ben ve Ötesi	1939
Cevap Vermemek	1939	Bayramda	1939
Şuurum Çıldırıyor	1940	İlk Rüya	1940
Ben ve Odam	1940	Etrafımda Gördüklerim 1: Gece	1940
Etrafımda Gördüklerim 2: Rüya	1940	Yolcu	1940
Ayşe’m	1940	Mukayese	1940
Kızıma	1940	Bunaltı	1940
Bir Cevap	1940	Hilkatin Esrarını İçmek	1940
Bedbinlik	1940	Saadet	1940
Koğuşlar	1940	Istırap	1940
Zavallı Balıklara	1940	Akıllı Robenson	1940
Saate Vesaireye Dair	1940	Zaman	1940
Bunaltılarım	1940	Ölüm Ve Bir Arzu	1940
Gönlüme	1940	Bir Beyrut Hikayesi	1941
Koğuştaki Geceler	1941	Rüya	1941
Gibi	1941	Bunaltılarım	1941
Karıma Mektuplar 1-2	1941	Ormancı Alaaddin Bey’in Hikayesi	1941
Resimler 1-6	1941	Yollar	1941
Büyükanne	1941	Komşunun Öküzü	1941
Kendimi Buluyorum	1941	Talihsizlik	1941
Son Dakikalarım	1941	Unutulmak	1941
Fantezi	1941	Benim Oğlum	1941
Derviş Dinlerken	1941	Denizde Kaybolanlar	1941
2000’e Dair	1941	Karım’a	1941
Arabacı Şakir	1941	Memleket Hasreti	1941
Bir Kış Gecesi	1941	Gariboğlu	1941
Pınar Köylü Ahmet’in Mektubu	1941	Dokumacı Haydar	1941

İnananlar	1941		Sulh	1941
Erkeklerimiz Köyde	1941		Kadınlarımız: Köyde	1941
Yeni Ufuklar	1941		Aktüalizm	1941
Sarhoş 1-3	1941		Barış	1941
Müjde	1941		Yağan Kara Bakarken	1941
Babası Harpte Ölen	1941		40 Yaşında	1941
O Memleket	1941		Mektup	1942
Sayıklamalar	1942		Bir Hatıra	1942
Motor Sesleri	1942		Mahpushane	1942
Nedamet 1-4	1942		Çocuklara ve Korkuya Dair	1942
Bayram Sabahı	1943		Sahillere İneceğiz	1943
4 Nisan	1943		Ekmek	1943
Memleketim,	1943		Komik Hürriyet	1943
Nazım Hikmet'e	1943		Kantar Başından Şiirler 1	1943
Ayrılırken	1943		Ekmek	1943
Gel	1943		Penceremdeki Adam	1944
İşsizlik	1946		Sıcak	1949
Mesajlar 1-3	1969			

Tablo 1. Orhan Kemal'in Şiir Türündeki Eserleri

7.2.2. Orhan Kemal'in Roman Türündeki Eserleri

Eser Adı	Yıl
Baba Evi	1949
Avare Yıllar	1950
Murtaza	1952
Cemile	1952
Bereketli Topraklar Üzerinde	1954
Suçlu	1957
Devlet Kuşu	1958
Vukuat Var	1958
Gavur'un Kızı	1959
Küçücük	1960
Dünya Evi	1960
El Kızı	1960
Hanım'ın Çiftliği	1961
Eskici ve Oğulları	1961

Eskici Dükkanı Adıyla	1970
Gurbet Kuşları	1962
Sokakların Çocuğu	1963
Kanlı Topraklar	1963
Bir Filiz Vardı	1965
Müfettişler Müfettişi	1966
Yalancı Dünya	1966
Evlerden Biri	1966
Arkadaş Işıkları	1968
Sokaklardan Bir Kız	1968
Üç Kağıtçı	1969
Kaçak	Ö.S.1970
Tersine Dünya	Ö.S.1986

Tablo 2. Orhan Kemal'in Roman Türündeki Eserleri

7.2.3. Orhan Kemal'in Öykü Türündeki Eserleri

Eser Adı	Yıl
Varlık	1949
Seçilmiş Hikayeler	1949
Babil Kulesi	1949
Yeditepe	1949
Ekmek Kavgası	1949
Sarhoşlar	1951
Çamaşırcı'nın Kızı	1954
72. Koğuş	1954
Grev	1954
Arka Sokak	1956
Kardeş Payı	1957
Dünyada Harp Vardı	1963
İşsiz	1966
Önce Ekmek	1968
Küçükler ve Büyükler	Ö.S.1971

Tablo 3. Orhan Kemal'in Öykü Türündeki Eserleri

7.2.4. Orhan Kemal'in Şiir, Roman ve Öykü Türündeki Eserlerinin Dışındaki, Öykü Türündeki Eserlerinden Yapılan Derlemeleri

Eser Adı	Yıl
Yağmur Yüklü Bulutlar	1974

Kırmızı K�peler	1974
Oyuncu Kadın	1975
Serseri Milyoner/İki Damla Gözyaşı	1976
Arslan Tomson	�.S.1976
İnci'nin Maceraları	�.S.1979

Tablo 4. Orhan Kemal'in Şiir, Roman ve  yk  Türündeki Eserlerinin Dışındaki,  yk  Türündeki Eserlerinden Yapılan Derlemeleri

7.2.5. Orhan Kemal'in Oyun Türündeki Eserleri ve Röportaj

Eser Adı	Yıl
İspinozlar	1965
72. Koğuş	1967
Anıları; Nazım Hikmet'le �� Buçuk Yıl	1965
İncelemeleri; Senaryo Tekniği ve Senaryoculuğumuzla İlgili Notlar	1963
Orhan Kemal ile İlgili Röportaj ise; İstanbul'dan çizgiler	�.S.1971

Tablo 5. Orhan Kemal'in Oyun Türündeki Eserleri ve Röportaj

7.2.6. Orhan Kemal'in Armağan ve  d lleri

Eser Adı	Yıl
Sait Faik Hikaye Armağanı; "Kardeş Payı"	1958
Ankara Sanatseverler Derneği; "Yılın En İyi �yk�c�l�ğ� �d�l�"	1967
Sait Faik Hikaye Armağanı; "�nce Ekmek"	1969
Türk Dil Kurumu �yk� �d�l�; "�nce Ekmek"	1969

Tablo 6. Orhan Kemal'in Armağan ve  d lleri

8. Çoksesli Koro İçin Bestelenen Orhan Kemal Şiirlerinin Edebi Açıdan İncelenmesi

Çoksesli koro için bestelenen şiirler; şu ana ve alt başlıklardaki konuların hangisi ya da hangilerini kapsadığı yönünde incelenmiştir. Bu ana ve alt başlıklar şunlardır:

A. TEMALAR	
1. Genel Temalar	2. Toplumsal Temalar
1.1. Anne-Baba	2.1. Halk
1.2. Aşk-Sevgi	2.2. Kent
1.3. Eř-Kadın	2.3. şiddet-Acımasızlık
1.4. �ocuk	
1.5. Hayat	
1.6. Kaçıp Kurtulma İsteği-�zg�rleşememe Sorunu	

3. Zaman

B. DİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ

1. Cümle Yapısı

2. Konuşma Dili

1.1. Yüklemin Türüne Göre

2.1. Doğal Rahat ve İçten Söyleyiş

1.2. Yapılarına Göre

2.2. Yerel Söyleyişler

1.3. Kuruluşlarına Göre

2.3. Argo ve Sokak Dili

1.4. Anlamlarına Göre

2.4. İkilemeler

2.5. Pekiştirme ve Küçültme Sıfatları

2.6. Deyimler

C. ANLATIM TEKNİĞİ

1. Karşıtlık

2. Betimleme

3. Öyküleme

4. Diyalog

5. Monolog

6. Sıralama

Tablo 7. Şiirlerin İncelenmesi

8.1. Arabacı Şakir Şiirinin Edebi Açıdan İncelenmesi

Arabacı Şakir adlı şiir dil ve anlatım özellikleri boyutunda incelendiğinde; cümle yapısı açısından, yüklem kuruluşuna göre; devrik cümlelerin daha fazla yer aldığı görülmektedir. Yüklem türüne göre ise fiil cümleleri fazla olmakla birlikte hem isim hem fiil cümleleri yer alır. Konuşma dili açısından; doğal, rahat ve içten söyleyiş, anlatım tekniği açısından; betimleme ve öykülemedir.

Bu şiirin genel teması; hayat, toplumsal teması ise halktır. Yapı olarak; serbest nazım biçimindedir ve dize sayısı farklı bentlerle kuruludur. Nazım birimi olarak; dize (mısra), ölçü olarak ise serbest ölçülüdür. Kafiye, redif ve yineleme grubu açısından incelendiğinde şu şekildedir:

ARABACI ŞAKİR ŞİİRİNİN REDİF, KAFİYE VE YİNELEME GRUPLARI

Redif:

Kafiye:

Yineleme Grubu:

Yana:-a: Redif

Yana:-n: Yarım Kafiye

Nal Sesleri

İstasyona:-a: Redif

Yana:-n: Yarım Kafiye

Arabacı Şakir

Ekspres:-i: Redif

Hey: Tunç Kafiye

Teker

Penceresi:-i: Redif

Deheeyyy: Tunç Kafiye

Daldı:-dı: Redif

Bomboş:-oş: Tam Kafiye

Efkarlandı:-dı: Redif	Sarhoş:-oş: Tam Kafiye	
	Aydınlık:-lık: Zengin Kafiye	
	Ilık:-lık: Zengin Kafiye	
	Ekspres:-resi: Zengin Kafiye	
	Penceresi:-resi: Zengin Kafiye	
	Çıktı: Tunç Kafiye	
	Çıktı: Tunç Kafiye	

Tablo 8. Arabacı Şakir Şiirinin Redif, Kafiye ve Yineleme Grupları

8.2. Komik Hürriyet Şiirinin Edebi Açından İncelenmesi

Şiirin cümle yapısı; yüklem kuruluşuna göre; eksiltili cümle, konuşma dili olarak; kısa ve eksiltili anlatımdır. Anlatım tekniği ise iç monologdur. “Komik Hürriyet” adlı şiirin genel teması; özgürleşememe sorunu, toplumsal teması ise kenttir. Yapı olarak incelendiğinde nazım birimi; bent, nazım biçimi ise serbest nazım ve dize sayısı farklı bentlerle kuruludur. Ölçü olarak; serbest ölçülüdür. Kafiye, redif ve yineleme grubu açısından incelendiğinde şu şekildedir:

KOMİK HÜRRİYET ŞİİRİNİN REDİF, KAFİYE VE YİNELEME GRUPLARI		
Redif:	Kafiye:	Yineleme Grubu:
Evet: Redif	Bakmak:-ak: Tam Uyak	Efendim
Bakmak:-mak: Redif	Bırmak:-ak: Tam Uyak	Komik
Bırmak:-mak: Redif	Efendim:-im: Tam Uyak	
Kilitsiz:-siz: Redif	Benim:-im: Tam Uyak	
Tozsuz:-suz: Redif		
Gardiyansız:-sız: Redif		

Tablo 9. Komik Hürriyet Şiirinin Redif, Kafiye ve Yineleme Grupları

8.3. Nazım Hikmet’e Şiirinin Edebi Açından İncelenmesi

Şiir cümle yapısı olarak incelendiğinde; kuruluşuna göre eksiltili cümle, konuşma dili olarak; kısa ve eksiltili anlatımdır. Anlatım tekniği ise monologdur. “Nazım Hikmet’e” adlı şiir incelendiğinde; genel temasının; hayat, toplumsal temasının; kent olduğu görülmüştür. Nazım biçimi; serbest nazımdır. Dize sayısı; farklı bentlerle kuruludur. Nazım birimi; bent, ölçü olarak serbest ölçülüdür. Kafiye, redif açısından incelendiğinde şu şekildedir:

NAZIM HİKMET'E ŞİİRİNİN REDİF, KAFİYE VE YİNELEME GRUPLARI		
Redif:	Kafiye:	Yineleme Grubu:
Başını:-ını: Redif	Başını:-aş: Tam Kafiye	
Arkadaşını:-ını: Redif	Arkadaşını:-aş: Tam Kafiye	Unutabilir miyim seni?
Seni:- i: Redif	Girecek:-r: Yarım Kafiye	
Gecelerini:-i: Redif	Getirecek:-r: Yarım Kafiye	
Girecek:-ecek: Redif		
Getirecek:-ecek: Redif		
Memlekete:-e: Redif		

Kadına:-a: Redif		
Halkına:-a: Redif		

Tablo 10. Nazım Hikmet’e Şiirinin Redif, Kafiye ve Yineleme Grupları

Kuloğlu ve Gülmemed (2009) ritim kavramını, “müzikte bir zaman unsuru” olarak tanımlamaktadırlar. Kulağımız ritmi, birbirini izleyen unsurlar olarak algılar. İnsan beyninin yeteneği, zaman akışını yenerek olayları algılayabilmektir. Müziğin sözlerle, özellikle şiirle birlikteliği ise insanı daha üst düzeyde etkiler. Tekrarlar, görsel sanatlardaki işlevinde olduğu gibi amacı vurgular, denetler, algıyı kolaylaştırır. Ritmik tekrarlar duyguyu ve ifadeyi vurgular. Melodinin tekrarı, ritim ve ses tonunun yükselip alçalışı, şarkının temel yapısını oluşturur. Burada müzik tarihi boyunca süregelen bir çelişki belirir: Söz mü, müzik mi başı çekecektir (Kuloğlu ve Gülmemed, 2009: 17)?

Bu konuda, bütün sanat dalları eleştirilerinde tekrarlanan gerilim, zaman zaman olumlu açılımlara, zaman zaman da şiddetli tartışmalara yol açmaktadır. Şair-besteci-okuyucu-icracı-dinleyici kapsamında ortaya çıkan ve gelişen hisler genel anlamda; toplumun beklentileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

9. Türk Halk Şiirinin Tanımı ve Özellikleri

Türk halk şiiri, halkın duygu, düşünce ve yaşam biçimlerini yansıtan, anonimleşmiş bir edebiyat türüdür. Bu şiir geleneği, sözlü kültür aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılmış ve zamanla yazılı hale gelmiştir. Türk halk şiirinin temel özellikleri arasında sade ve anlaşılır bir dil kullanımı, hece ölçüsünün tercih edilmesi, dörtlük nazım biriminin yaygınlığı, yarım kafiye ve redif kullanımının öne çıkması sayılabilir. Şiirlerde genellikle aşk, ayrılık, doğa, ölüm, yiğitlik, din ve tasavvuf gibi temalar işlenmiştir. Şairler, şiirlerini çoğunlukla irticalen (doğaçlama) söylemiş ve bu şiirler “cönk” adı verilen defterlerde toplanmıştır (Alay, 2016: 117).

Edebiyat, toplumun aynası olarak, onun değerlerini, inançlarını, sosyal yapısını ve tarihini yansıtır. Toplumsal olayların, bireylerin ve kolektif bilincin edebiyat aracılığıyla ifade edilmesi, toplumun kendi kimliğini tanımasında ve kültürel sürekliliğin sağlanmasında önemli bir rol oynar.

Türk halk şiiri, üç ana kol altında incelenir: Anonim halk şiiri, aşık tarzı halk şiiri ve dini-tasavvufi halk şiiri. Anonim halk şiirinde şairin kimliği belirsizdir ve şiirler halk arasında doğmuş ve halkın malı olmuştur. Aşık tarzı halk şiirinde ise şairler saz eşliğinde şiirler söylemiş, usta-çırak ilişkisiyle yetişmiş ve halkın değerlerini yansıtmıştır. Dini-tasavvufi halk şiirinde ise tasavvufi öğretiler işlenmiş, şiirler genellikle tekkelerde söylenmiştir (Erbay, 2018: 229).

Toplumsal yapıdaki değişimler, ekonomik ve siyasal gelişmeler, edebi eserlerin içeriğine doğrudan yansır. Bu yansımalar, bireylerin gündelik hayatından, sosyal sınıf çatışmalarına kadar geniş bir yelpazede görülür. Edebiyat, bu anlamda hem bireysel hem de toplumsal bilinç oluşturu bir işlev görür.

10. Türk Halk Şiirinin Edebiyattaki Önemi

Türk halk şiiri, Türk edebiyatının temel taşlarından biri olarak kabul edilir. Bu şiir türü, halkın yaşam tarzını, değerlerini, geleneklerini ve duygularını doğrudan yansıtarak kültürel kimliğin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Halk şiirinin sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılması, toplumun tarihine ışık tutar ve sözlü kültürün sürekliliğini sağlar (Çelik, 2015: 47).

Türk edebiyatında özellikle halk şiiri, toplumun yaşam biçimini, geleneklerini ve sorunlarını en yalın haliyle dile getirir. Bu şiir türü, halkın sesini duyurmasının yanı sıra, kolektif hafızanın korunmasına da katkı sağlar. Halk şiiri, toplumun kültürel ve sosyal kodlarını anlamada önemli bir kaynak olarak kabul edilir.

Türk halk şiirinde hece ölçüsü ve dörtlükler temel yapıyı oluşturur. Bu biçimsel özellikler şiirin kolay ezberlenmesini ve yaygınlaşmasını sağlamıştır. Ayrıca halk şiirinin içerik bakımından çok çeşitli temaları işlemesi, onu zengin ve çok

katmanlı kılar. Aşk, kahramanlık, doğa, dini ve tasavvufi unsurlar halk şiirinin temel motiflerindendir (Yıldırım, 2017: 63).

Halk şiiri, edebiyat tarihinde sadece bir halkın sesi olmakla kalmamış, klasik Türk edebiyatı ve modern edebiyata da etki etmiştir. Özellikle aşık tarzı şiirler, usta-çırak geleneğiyle halkın sosyal ve kültürel yapısını yansıtmış, halkın düşünce dünyasının şekillenmesinde katkıda bulunmuştur (Kara, 2019: 102).

11. Arabacı Şakir, Komik Hürriyet ve Nazım Hikmet'e Adlı Şiirlerin Şiir-Müzik İlişkisi; Sosyolojik ve Müzikolojik İnceleme

Aşağıda “Arabacı Şakir”, “Komik Hürriyet” ve Nazım Hikmet şiirlerinin şiir-müzik uyumu, sosyolojik ve müzikolojik açılardan analizi şu şekildedir:

11.1. “Arabacı Şakir”, “Komik Hürriyet” ve Nazım Hikmet’e Şiirlerinin ŞiirMüzik Uyumu

Nilüfer Çoksesli Korosu’nun bu eserleri koro repertuarına eklemesi, şiir ile müziği fiziksel bir birliktelikle harmanlamaktadır. “Arabacı Şakir”, “Komik Hürriyet” ve Nazım Hikmet’e adlı eserler Orhan Kemal dizisi altında çok sesli koro tarafından seslendirilmiş, şiir; seslendirileriyle ve müzikle birlikte sunularak yeni bir yorum alanı açılmıştır (nilufer.bel.tr).

11.1.1. Müzikolojik Açıdan

Koro düzenlemesindeki çok sesli yapı, şiirlerin melodik ve ritmik altyapısını güçlendirmekte; şiirsel anlatı, armoniler aracılığıyla dramatik bir ambiyans kazanmaktadır.

11.1.2. Sosyolojik Bakış

Şiirmüzik sentezi, halk şiiriyle klasik çok sesli koroyu buluşturarak toplumsal bağlamda sanat eserine kolektif sahiplik hissi vererek yerel halk kültürünü çağdaş koro teknikleriyle işleyerek çağdaşlaştırmakta ve sanatsal demokrasi açısından yankı yaratmaktadır. “Arabacı Şakir”, “Komik Hürriyet” gibi eserler şiir-müzik bağlamında çok sesli koroyla zenginleştirilerek halk kültürünü sahneye taşıırken; Nazım Hikmet’e adlı koro eserinin şiirin edebi anlayışını da şekillendirmiştir. Eser sahnелendiğinde, müzikolojik yönleriyle modernleştirildiği, edebi içeriğiyle “toplumcu gerçekçi” ideolojinin temsili haline geldiği, müziksel olarak ta derin bir katman kazandığı görülmektedir. Şiir, müzikle çağdaş tekniklerle buluşarak hem bireysel hem de toplumsal anlamlar kazanmaktadır.

11.2. Orhan Kemal’in Edebiyat Sosyolojisindeki Yeri ve Önemi

Orhan Kemal, Türk edebiyatında sosyal gerçekçi anlayışın en önemli temsilcilerinden biridir. Eserlerinde özellikle işçi sınıfının yaşam koşullarını, yoksulluğu, emekçilerin sorunlarını ve toplumsal adaletsizlikleri canlı ve gerçekçi bir dille ele almıştır. Bu yönüyle Orhan Kemal, edebiyat sosyolojisi açısından toplumun alt sınıflarını temsil eden, sosyal yapıyı ve ekonomik koşulları edebi bir biçimde aktaran bir yazardır (Demirtaş, 2014: 78).

Orhan Kemal’in romanları ve hikayeleri, dönemin toplumsal yapısını ve sınıf mücadelelerini derinlemesine inceleyerek, edebiyatın toplumu yansıtmaya işlevini başarıyla yerine getirir. Yazar, karakterlerinin yaşantıları ve çevresel faktörler aracılığıyla, okuyucuyu Türkiye’deki sosyal ve ekonomik gerçekliklerle yüzleştirir (Aydın, 2016: 115).

Edebiyat sosyolojisi perspektifinden Orhan Kemal, birey-toplum ilişkisini kuran, sosyal eleştiriye ön planda tutan ve toplumsal değişimin anlaşılmasına katkıda bulunan önemli bir figürdür. Eserlerinde sıkça gördüğümüz dayanışma, insanlık ve umut temaları, onun toplumu anlamak ve anlatmak için kullandığı araçlardır (Çelik, 2018: 92).

Çelik (2015), “Orhan Kemal’in Edebiyat Sosyolojisindeki Yeri” adlı makalesinde şu konulardan bahsetmiştir: “Orhan Kemal’in esasen bir romancı ve öykü yazarı olarak tanınır, ancak zaman zaman şiir de yazmıştır. “Arabacı Şakir” şiirinin hangi yıl yazıldığına dair kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, genel olarak Orhan Kemal’in edebi anlayışı ve

yaşadığı dönemin koşulları göz önünde bulundurulduğunda, bu eserin de onun toplumsal gerçekçi çizgisinde olduğu söylenebilir (Çelik, 2015: 90)

11.3. Psikolojik Durumu

Orhan Kemal, özellikle 1938’de Nazım Hikmet ile tanıştıktan sonra yazın hayatında büyük bir değişim yaşamıştır. O dönemde “sakıncalı” sayılan sol görüşleri benimsediği gerekçesiyle 1938’de askerlik yaparken tutuklanmış ve 5 yıl hapse mahkum edilmiştir. Bu süreç, onun psikolojik dünyasını derinden etkilemiş, bireysel sıkıntılarının yanı sıra toplumun ezilen kesimlerine olan ilgisini artırmıştır. Hapiste yaşadığı zorluklar ve gördüğü baskılar, eserlerine yansıyan derin bir adalet arayışını ve insan sevgisini beslemiştir.

Orhan Kemal’in yazdığı dönemde, yoksulluk, işçi sınıfının zorlukları, toplumsal adaletsizlik gibi konular ön plandadır. “Arabacı Şakir” şiiri de muhtemelen bu sosyal gerçekçi çizginin bir ürünü olarak, yoksul ve emekçi kesimin çilesini anlatmaktadır. Bu da onun o dönemdeki psikolojik durumunu, yani halkın sıkıntılarıyla özdeşleşen, acıyı ve umudu birlikte barındıran bir ruh halini yansıtır.

11.4. Felsefi Durumu

Orhan Kemal’in felsefi yaklaşımı, “toplumsal gerçekçilik” akımına dayanır. O, bireysel sıkıntılardan çok toplumun geneline yayılan sosyal eşitsizlikleri eserlerine taşımıştır.

11.4.1. Materyalist Bir Bakış Açısı

Orhan Kemal’in eserlerinde kadercilik yerine insanın kendi çabasıyla bir şeyleri değiştirebileceğine dair güçlü bir inanç vardır. Bu, dönemin sol-sosyalist düşünceleriyle de örtüşmektedir.

11.4.2. İnsan Merkezli Bir Felsefe

Ona göre en önemli değer insandır ve insanın emeği kutsaldır. İşçi ve köylü sınıfının verdiği yaşam mücadelesi, onun sanat anlayışında merkezi bir yer tutar.

11.4.3. Umut ve Direniş

Orhan Kemal’in eserlerinde, ne kadar zor durumda olursa olsun, insanların dayanışma ve umutla mücadele etmeleri gerektiğine dair güçlü bir mesaj bulunur.

“Arabacı Şakir” şiirinin yazıldığı dönemde Orhan Kemal’in psikolojisi, muhtemelen toplumsal adaletsizlik karşısında duyduğu öfke ve emekçiye olan sevgisi ile şekillenmiştir. Felsefi olarak ise insan emeğine ve toplumsal dayanışmaya inanan bir bakış açısına sahiptir. Orhan Kemal, bireysel buhranlardan çok toplumsal meseleleri ele alan bir yazar olduğundan, bu şiirinde de muhtemelen yoksul, ezilen ve ağır iş koşullarında çalışan insanların çilesini ve hayata karşı direnişini anlatmıştır. Orhan Kemal’in “Komik Hürriyet” ve “Nazım Hikmet’e” adlı şiirlerini yazdığı dönemlerdeki psikolojik ve felsefi durumu, onun yaşadığı toplumsal olaylar, kişisel deneyimleri ve ideolojik duruşu ile yakından bağlantılıdır. Bu şiirler, onun hem dönemin siyasi baskılarına karşı duyduğu tepkiyi hem de Nazım Hikmet’e duyduğu hayranlık ve bağlılığı yansıtır.

11.5. “Komik Hürriyet” Şiiri ve Yazıldığı Dönemdeki Durumu

“Komik Hürriyet” şiiri, Orhan Kemal’in Türkiye’deki siyasi baskılara, demokrasi ve özgürlük söylemlerinin gerçekte nasıl çarpıtıldığına dair eleştirel bir bakış açısını yansıtır. Bu şiir, büyük ihtimalle çok partili sisteme geçiş sürecinde veya sonrasında kaleme alınmıştır.

11.5.1. Psikolojik Durumu

Orhan Kemal, bu dönemde siyasi baskılar ve sansürle karşı karşıya kalmıştır. Toplumsal eşitsizlikleri ve halkın çektiği sıkıntıları yazılarında dile getirdiği için sürekli gözaltılar, soruşturmalar ve yasaklarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. “Hürriyet” kavramının iktidarlar tarafından nasıl yanlış kullanıldığına yönelik bir hayal kırıklığı içindedir.

11.5.2. Felsefi Yaklaşımı

11.5.2.1. Toplumsal Gerçekçilik

Orhan Kemal’in düşünsel dünyası, bireysel özgürlüklerden çok toplumun genel refahına odaklanır.

11.5.2.2. İroni ve Eleştirelilik

“Komik Hürriyet” şiirinde, ironik bir dille sahte özgürlük anlayışına karşı durur.

11.5.2.3. Demokrasi Eleştirisi

Çok partili hayata geçişin gerçek bir özgürlük getirmediğini, sadece görünüşte bir değişim olduğunu vurgular.

12. “Nazım Hikmet’e” Şiiri ve Orhan Kemal’in O Dönemdeki Durumu

Orhan Kemal, 1938 yılında askerlik yaparken “gizli komünist örgüt propagandası yaptığı” gerekçesiyle tutuklanarak 5 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Bu dönemde, Bursa Cezaevi’nde ünlü şair Nazım Hikmet ile tanışmış ve onun fikirlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. “Nazım Hikmet’e” şiiri de büyük ihtimalle bu dönemde ya da Nazım Hikmet’in 1951’de Türkiye’den ayrılmak zorunda kaldığı yıllarda yazılmış olabilir.

12.1. Psikolojik Durumu

Orhan Kemal, hapisane yıllarında büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Nazım Hikmet’ten edebi ve siyasi olarak derin etkiler almış, bu yüzden ona büyük bir hayranlık ve minnettarlık duymuştur. Onun sürgüne gitmesi, Orhan Kemal’de büyük bir üzüntü ve öfke yaratmıştır.

12.2. Felsefi Yaklaşımı

12.2.1. Sosyalist Dünya Görüşü

Orhan Kemal, bu dönemde işçi sınıfına daha fazla eğilmiş, onların mücadelesini eserlerine taşımıştır.

12.2.2. Direniş ve Umut

Nazım Hikmet’in başına gelen baskılar karşısında umudu yitirmemek gerektiğini savunmuştur.

12.2.3. Bağlılık ve Dayanışma

Bu şiir, bir edebi ustaya duyulan saygının ötesinde, aynı zamanda bir yoldaş dayanışmasının ifadesidir.

“Komik Hürriyet” şiirinin yazıldığı dönemde Orhan Kemal, sahte demokrasi söylemlerine ve halkın özgürlüğünün kısıtlanmasına karşı öfkeli ve eleştirel bir ruh halindeyken “Nazım Hikmet’e” şiiri ise onun hapisane yıllarında ya da Nazım Hikmet’in sürgün edildiği dönemde yazıldığı için daha duygusal, vefa dolu ve özlem içeren bir metindir. Ancak her iki şiir de onun toplumsal gerçekçi ve insancıl bakış açısını, haksızlıklara karşı duruşunu ve umudunu kaybetmeyen karakterini yansıtır. Orhan Kemal’in “Komik Hürriyet” ve “Nazım Hikmet’e” adlı şiirlerini yazdığı dönemlerdeki psikolojik ve felsefi durumu, onun yaşadığı toplumsal olaylar, kişisel deneyimleri ve ideolojik duruşu ile yakından bağlantılıdır. Bu şiirler, onun hem dönemin siyasi baskılarına karşı duyduğu tepkiyi hem de Nazım Hikmet’e duyduğu hayranlık ve bağlılığı yansıtır.

“Komik Hürriyet” şiirinin yazıldığı dönemde Orhan Kemal, sahte demokrasi söylemlerine ve halkın özgürlüğünün kısıtlanmasına karşı öfkeli ve eleştirel bir ruh halindedir. “Nazım Hikmet’e” şiiri ise onun hapisane yıllarında ya da Nazım Hikmet’in sürgün edildiği dönemde yazıldığı için daha duygusal, vefa dolu ve özlem içeren bir metindir. Ancak

her iki şiir de onun toplumsal gerçekçi ve insancıl bakış açısını, haksızlıklara karşı duruşunu ve umudunu kaybetmeyen karakterini yansıtır.

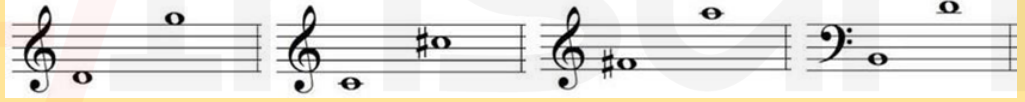
13. Çoksesli Koro İçin Bestelenen Orhan Kemal Şiirlerinin Müziksel Açıdan İncelenmesi

13.1. Arabacı Şakir Adlı Eserin Müziksel Açıdan İncelenmesi

Ton-Makam	Arabacı Şakir adlı eser; “Serbest Modalite” kullanılarak bestelenmiştir. Eserdeki bu kullanım daha ziyade makam düşünülerek değil; “makam dizilerinin renkleri” ni kullanım anlamındadır.
Toplam Ölçü Sayısı	Eser, toplam 82 ölçüden oluşmaktadır.
Ölçü Sayısı-Ölçü Sayısı Değişkenleri	Bu eserde; 3/4 lük, 4/4 lük, 2/4 lük, 12/8 lik ölçü sayılarını kullanılmıştır. Eser 3/4 lük başlamış ve 24. ölçüde 12/8 liğe geçmiştir. 25. ölçüde tekrar 3/4 lük olmuştur ve 43. ölçüye kadar devam etmiştir. 43. ölçüde ise, 2/4 lüğe geçmiştir. 44. ölçüde kullanılan senza mizura e tempo 52. ölçüye kadar devam ederek ölçü sayısı 52. ölçüde 4/4 lük olmuş, 60. ölçüye kadar devam etmiştir. 60. ölçüde tekrar 3/4 lüğe geçmiş ve eser bu ölçü sayısında sona ermiştir.
Hız-Hız Değişkenleri	Eser, 4 lük süre değerine 60 ca. (larghetto) hız ile başlamıştır. 35. ölçüde 4 lüğe 90 ca. (maestoso) hıza geçilerek bu hız, 60. ölçüye kadar devam etmiştir. 60. ölçüde 4 lüğe 54 ca. (adagio) metronom hıza geçilerek eser, bu hızda sonlanmıştır.
Partilerdeki Ses Genişlikleri	 Soprano Solo Partisi Soprano Partisi Alto Partisi Tenor Solo Partisi Tenor Partisi Bas Partisi
Armonik-Polifonik-Kontrapunktal Yapı	Eserin armonik yapısı ile ilgili olarak; belli bir ekole bağlı bir kullanımdan söz edilemez ancak; gelenekle bağını koparmamış olan bir armoni sistemi kullanılmıştır, denilebilir. Besteci, kendine has bir şekilde kullandığı dizilerden yola çıkarak armonik bir doku oluşturmuştur.
Divizi	Eserde sıkça kullanılan diviziler dikkat çekmektedir. Soprano partisinde; 23, 24, 25 ve 27 ölçüler div.2 dir. 28. ölçünün 3. ve 4. vuruşları ve 29. ölçü div.2 dir. 34, 35, 36, 37 ve 38. ölçülerde div.2 bulunmaktadır. 52, 53, 54 ve 55. ölçülerde div.2 bulunmaktadır. Alto partisinde; 23, 24 ve 25. ölçüde div.2 vardır. 34. ölçüde ve 38. ölçünün ilk iki vuruşunda, 39, 40 ve 41. ölçülerde div.2 vardır. Bu partide 55. ölçünün ilk vuruşunda 56, 57, 58 ve 59. ölçülerde div.2 bulunmaktadır. Alto partisi, 82. ölçüde div.2 ile sonlanmaktadır. Tenor partisinde; 23, 24, 25, 52, 53, 54 ve 82. ölçülerde div.2 bulunmaktadır. Bas partisinde ise 39, 40, 41, 42, 56, 57, 58 ve 59. ölçülerde div.2 görülmektedir.
Formu ve Özellikleri	A (a b a) - B (c d) - C (e f) - D (g f) - A (a b a) Bu eser form olarak incelendiğinde; ilk 8 ölçü (a cümlesi), 9. ölçüden 16. ölçüye kadar (b cümlesi), 16. ölçüden 24. ölçüye kadar cümle tekrarı (a cümlesi): A (a b a) Bölümüdür. 24 ve 25. ölçüler (c cümlesi), 26. ölçü (ölçüsüz ve temposuz) olarak (d cümlesi): B (c d) Bölümünü oluşturmuştur. 27. ölçüden 42. ölçüye kadar şiirin içindeki bazı sözler, yineleme kümesi olarak kullanılmıştır. 27. ölçüden 35. ölçüye kadar (e cümlesi), 35. ölçüden 42. ölçüye kadar (f cümlesi) eserde başka bir bölüm oluşturmuştur: C (e f) Bölümü. 44. ölçüden 52. ölçüye kadar (ölçüsüz ve temposuz) olan eserde bu ölçüler, (g cümlesi) 2. Ölçüden 60. ölçüye kadar 35. ölçüden 42. ölçüye kadar olan cümlelerin tekrarı (f cümlesi): D (g f) Bölümünü oluşturmuştur. 60. ölçüden 68. ölçüye kadar cümle tekrarı (a cümlesi), 68. ölçüden 78. ölçüye kadar cümle tekrarı (b cümlesi), 78. ölçüden 82. ölçünün sonuna kadar yine cümle tekrarı (a cümlesi): A (a b a) Bölümünü

Tablo 11. Arabacı Şakir Eserinin Müziksel Özellikleri

13.2. Komik Hürriyet Adlı Eserin Müziksel Açıdan İncelenmesi

Ton-Makam	Eserde la hicaz dizisi, sol nikriz veya sol minör, re minör, si kürdi ve si tonu kullanılmıştır. Bitiş; koda ile si hüseyini veya si minördedir. Eser la hicaz dizisi ile başlamaktadır. 30. ölçüye kadar devam eden la hicaz dizinin kullanımı ile 30. ölçüde sol nikriz veya sol minöre gidiş, oradan da 8 ölçü süren bir modülasyonla re minör tonuna geçiş yapılmıştır. 53. ölçüde tekrar la hicaza dönüş yapılmıştır. 78. ölçüye kadar la hicaz dizinin kullanımı vardır. 77. ölçüde sol minör tona geçiş yapılmış ve sol minör ton 101. ölçüye kadar devam etmiştir. 101. ölçüde si kürdiye geçiş yapılmış, 133. ölçüye kadar si kürdi devam ederek 133. ölçü si kürdide bitmiştir. Si kürdi içinde kısa süreli eksen değişiklikleri olsa da bu kısmın asıl tonu; si'dir. Bitiş; koda ile si hüseyini veya si minördedir.
Toplam Ölçü Sayısı	Bu eserde toplam 133 ölçü bulunmaktadır.
Ölçü Sayısı- Ölçü Sayısı Değişkenleri	Bu eserde besteci, 4/4 lük, 7/8 lik, 9/8 lik, 12/8 lik, ölçü sayılarını kullanmıştır. Eser 4/4 lük başlamıştır. 30. ölçüde 9/8 liğe geçilmiştir. 53. ölçüde 7/8 liğe geçmiş, 76. ölçüye kadar sürmüştür. 77. ölçüde 4/4 lüğe geçilmiştir. 89. ölçüye kadar 4/4 lük devam eden eser, 90. ölçüde 9/8 liğe
Hız-Hız Değişkenleri	Eser 4 lük süre değerine 100 ca. (andantino) hız ile başlamıştır. 30. ölçüde 120 ca. (moderato) hızı geçilerek bu hız 52. ölçüye kadar devam etmiştir. 53. ölçüde 4 lüğe 170 ca. (presto) hızı geçilerek bu hız 76. ölçüye kadar devam etmiştir. 77. ölçüde 90 ca. (andante) hızı geçilerek 89. ölçüye kadar bu hızla devam etmiştir. 90. ölçüde 4 lüğe 110 ca. (moderato) hızı geçilerek 100. ölçüye kadar bu hızla devam edilmiş, 101. ölçüde 120 ca. (allegretto) hızı geçilerek 157.ölçüye kadar bu hızla devam ederek, sonlanmıştır.
Partilerdeki Ses Genişlikleri	 Soprano Partisi Alto Partisi Tenor Partisi Bas Partisi
Armonik-Polifonik-Kontrapunktal Yapı	Eserde armonik ve kontrapunktal yazı birlikte kullanılmıştır. Her iki yazı stiline de üçlü ve dörtlü armoni gözetilmiştir.
Formu ve Özellikleri	Eserin formu şiirin içerik yapısıyla örtüşmektedir. Hürriyet düşüncesi Nazım Hikmet'te özel bir yer tutar. Orhan Kemal'in bu adla şiir yazması hem birlikteliklerinin ortak paydası olmasından hem de Nazım Hikmet'in kavrama yüklediği özel anlamın değerinden kaynaklı olması olasılığını güçlendirmektedir. Bu nedenle şiirin anlamı, eserin estetik yapısını ve müzikal tercihleri belirlemede etkili olmuştur. Kavrama uzaktan, yarı alaycı, biraz eleştirel ve biraz buruk ve yandaş, birlikteliğe özlem duyan ve biraz isyankar yaklaştığı söylenebilecek bu şiirin sözlerinin anlamından hareketle üç bölümden oluşan bir formda bestelenmiştir. I. Bölüm: A ve B olmak üzere iki fikirden; II. Bölüm: C ve Ç düşüncelerinden; III. Bölüm: D fikrinden oluşmaktadır. I ve II. bölümlerin her birinin ana düşünceleri; şiirden kaynaklı olarak: ölçü ve tonalite olarak iki farklı müzik fikrinden oluşturulmuştur. Yine sözlerin metrik yapılarından dolayı tercih edilen ölçüler ve ritmik yapı cümle yapılarının metrik olarak farklılığına neden olmuştur. Bu nedenle metrik olarak ta simetrik gibi görünse de müzikal kararlar yerinde hissedilmektedir. Ölçü yapılarının farklılığı ve şiirin hece vezni ile yazılmamış olmasından ve sözlerin içerik olarak farklı anlamlar içermesinden kaynaklanmıştır. Bu nedenle bölüm ve bölüm içindeki cümle yapılarının uzunlukları birbirinden farklıdır.

Tablo 12. Komik Hürriyet Eserinin Müziksel Özellikleri

13.3. Nazım Hikmet'e Adlı Eserin Müziksel Açından İncelenmesi

Ton-Makam	Eser, “mi sesi merkezli” dir. Batı müziğindeki gibi fonksiyonel mi minör tonu kullanımı yoktur daha çok “modal mi minör” tonunu çağrıştırmaktadır. Eserde mi minör tondan si sesi üzeri; “hicazkar” makamına geçişler, zaman zaman da sol ve la sesleri etrafında; “oynak perde etkisi” kullanılmaktadır. Sol sesi üzerine kurulan “nikriz” ve “nihavent” makamları görülmektedir. Bu eserde bestecinin besteleme prensibi; bu ton ve makamlar üzerindedir. Eser, fonksiyonel olmayan “mi sesi” merkezi ile başlamaktadır. Fonksiyonel olmayan “mi sesi”; “modal mi minör” tonunu çağrıştırmaktadır. Bu mi sesi merkezli akorlar 16. ölçüye kadar devam ederek, 16. ölçüde “modal mi minör” tonuna ve si sesi üzerinden “hicazkar” makamına geçmektedir. 34. ölçüye kadar devam eden si karalı hicazkar makamı, 34. ölçüdeki mi minör 5. derece akoru olan si-re diyez-la akoru ile 35. ölçüde mi minör tona girme etkisi uyandırmaktadır. Aslında fonksiyonel mi minör tonunda akor bağlantıları olsa da, sonraki vuruşlarda bu etki örtülüp, farklı renklerle perdelenmiştir. 35. ölçüde ki akorun mi-sol-si sesleri olduğunu ancak bas partisinde; “la” sesinin olduğunu görmekteyiz. La sesi merkezli “mi minör” gibi olan akorlar, fa diyez, do diyez ve do natürel gibi bazı sesler ile kapanmıştır. 46. ölçüde si sesi üzerinden perdelenen akorlar, 55. ölçüye kadar farklı renkler ile devam etmektedir. 55 ve 56. ölçülerde yine “mi minör” tonu andıran akorlar kullanılmıştır. 57, 58, 59, 60, 61, 62. ölçülerdeki “hicazkar” makamının geçiş etkisiyle; 63. ölçüde modal histeki “sol” sesi ile merkez değiştirmiştir. Bu ölçülerde “oynak perde etkisi ile devam eden akor akışı, makamın özelliğine göre 67. ölçüden 70. ölçüye kadar devam eden sol sesi merkezli işleyişi ile yine “oynak perde” etkisiyle devam etmiştir. 72. ölçüde tenor partisinde do diyez, aynı ölçüde bas partisinde do natürel, makamın özelliğine göre 73. ölçüde tenor partisinde do naturel sesleri ile sol sesi merkezli “nikriz” ve “nihavent” makamlarını göstermektedir. 76. ölçüde bas ve tenor partilerindeki do natürel sesi, “nikriz-nihavent” makamı etkisini güçlendirmektedir. 77. ölçüde makamdaki si bemol sesinin si natürel olması ve bas partisindeki sol diyez sesi ile farklı bir akor oluşturmuştur. 78. ölçüde tenor partisindeki si naturel sesi kırılarak, “nikriz-nihavent” makamın kendi donanımındaki; si bemole dönmüş, 79. ölçüde tenor ve soprano partilerinde do diyez sesi ve tenor partisin de mi natürel sesi ile bas partisindeki do diyez, 80. ölçüde bas partisinde do natürel ve tenor partisinde mi bemol sesi ile oynak perde etkisi devam etmiştir. 85 ve 86. ölçülerde alto ve soprano partilerinde “nihavent” makamının seyri, 87. ölçüden sonra, 98. ölçüde tenor partisinde si bemol ve si natürel sesleri, bas partisinde sol ve sol diyez sesleri, 99. ölçüde tenor partisinde si naturel, do, do diyez sesleri ile devam eden “nikriz- nihavent” makamları içerisinde değişik zamanlarda görülen oynak perde etkisi olarak devam etmektedir. Bu makamlar, si sesi merkezli oynak perde etkileriyle 125. ölçüye kadar devam etmektedir. 123. ölçüde bas partisinde do diyez ve do naturel sesleri, alto partisinde fa diyez sesi ile, 124. ölçüde bas ve tenor partilerinde si naturel, alto partisinde fa diyez ve soprano partisinde re diyez sesleri ile birkaç vuruş içerisinde değişip “nikriz-nihavent” makamını kırarak; 125. ölçüde “modal mi
Toplam Ölçü Sayısı	Eser 157 ölçüdür.
Ölçü Sayısı- Ölçü Sayısı Değişkenleri	Bu eserde 3/4 lük, 4/4 lük ölçü sayılarını kullanılmıştır. Eser 3/4 lük başlamış ve 46. ölçüde 4/4 lüğe geçerek eser, bu ölçü sayısında sona ermiştir.
Hız-Hız Değişkenleri	Eser 4 lük süre değerine 76 ca. (adagio) hız ile başlamıştır. 24. ölçüde 4 lüğe 144 ca. (allegro) hızına geçilerek bu hız, 46. ölçüye kadar devam etmiştir. 46. ölçüde 4 lüğe 100 ca. (andantino) hızına geçilerek 63. ölçüye kadar devam etmiştir. 63. ölçüde 138 ca. (allegro) 103. ölçüye kadar bu hız devam etmiştir. 103. ölçüde 112 ca. (moderato) hızına geçilerek 135. ölçüye kadar bu hız devam etmiştir. 135. ölçüde 4 lüğe 54 ca. (largo) hızına geçilerek 141. ölçüye kadar bu hız devam etmiştir. 141. ölçüde 4 lüğe 76 ca. hızına geçilerek 147. ölçüye kadar bu hız devam etmiştir. 147. ölçüde 4 lüğe 54 ca. hızına geçilerek 153. ölçüye kadar bu hız devam etmiştir. 153. ölçüde 4 lüğe 60 ca. (largo) hızına geçilerek eser, bu hızda son bulmuştur.
Partilerdeki Ses Genişlikleri	 Soprano Alto Tenor Bas

Armonik-Polifonik-Kontrapunktal Yapı	Eserde, fonksiyonel olmayan batı müziği ve Türk müziği armoni sistemi özellikleri kullanılmıştır. Bazı ölçülerde mi minör ton kullanılmıştır. Bazı bölümlerde ise fonksiyonel mi minör gibi akor bağlantıları olsa da bu akorlar örtülüp, her seferinde farklı renklerle perdelenmiştir. Genel olarak batı müziğindeki gibi fonksiyonel mi minör tonu kullanımı yoktur. Bu etki daha çok “modal mi minör” tonunu çağrıştırmaktadır. Eserde mi minör tondan si sesi üzeri; “hicazkar” makamına geçişler ve zaman zaman da sol ve la sesleri etrafında; “oynak perde etkisi” kullanılmaktadır. İkinci Bölmede Sol sesi üzerine kurulan “nikriz” ve “nihavent” makamları görülmektedir. Bu bölmede “Nikriz-nihavent” makamları içerisinde; değişik zamanlarda görülen “oynak perde
Divizi	Eserde çokça divizi vardır. Soprano Partisinde 85, 86 ve 87. ölçülerde div.2 ve alto partisinde 10. ölçüden 13. ölçüye kadar div.2 görülmektedir. Yine bu partide 22 ve 23. ölçülerde, 105 ve 125. ölçülerde ve 147 ve 148. ölçülerde div.2 kullanılmıştır. Tenor partisinde 1. ölçüden 12. ölçüye kadar div.2 kullanılmıştır. 22. ölçüden 29. ölçüye kadar div.2 görülmektedir. 111 ve 112. ölçüde div.2 kullanılmıştır. Bas partisinde ise 1. ölçüden 13. ölçüye kadar div.2 kullanılmıştır. 21, 22, 23 ve 24. ölçülerde div.2 görülmektedir. 51. ölçünün üçüncü vuruşunda 52. ölçünün ilk vuruşunda ve 53, 64, 65, 66, 67. ölçülerde div.2 kullanılmıştır. 84, 85, 87, 88, 89. ölçülerde div.2 görülmektedir. 125, 126, 127, 147, 148, 149. ölçülerde div.2
Formu ve Özellikleri	Eser 3 bölmelidir. 3 bölmeli bu eserin tonal alanları şunlardır: I. Bölme: Mi II. Bölme: Sol III. Bölme: Mi I. Bölme: Mi 1. Alt Kesit: 1. ölçüden 31. ölçüye kadar 2. Alt Kesit: 31. ölçüden 55. ölçüye kadar 3. Alt Kesit: 55 ölçüden 62. ölçüye kadar II. Bölme: Sol 1. Alt Kesit: 64. ölçüden 83. ölçüye kadar 2. Alt Kesit: 84. ölçüden 102. ölçüye kadar 3. Alt Kesit: 103. ölçüden 124. ölçüye kadar III. Bölme: Mi 1. Alt Kesit: 125. ölçüden 134. ölçüye kadar 2. Alt Kesit: 135 ölçüden 140. ölçüye kadar 3. Alt Kesit: 140. ölçünün son vuruşlarından 147. ölçüye kadar 4. Alt Kesit: 147. ortasında eserin bir çeşit zirvesi gerçekleşmektedir ve bu zirve 157. ölçüde final ile tamamlanmaktadır.

Tablo 13. Nazım Hikmet’e Eserinin Müziksel Özellikleri

14. Bestecilerin Besteler Üzerine Düşünceleri

14.1. “Arabacı Şakir” Bestesi Üzerine Turgay Erdener’in Düşünceleri

Besteci Erdener (2017) bestesi ile ilgili hislerini şu sözlerle anlatmış; “Orhan Kemal çocuk yaşlarda tanıştığım az sayıda yazarlardan biridir. Orhan Kemal’in toplumcu, toplumu düşünen yaklaşımları, akıcı üslubu, kullandığı temiz Türkçe, konularının sahihliği beni derinden etkilemiştir. Edebiyatı, öteden beri besteciler için, özellikle de benim için beslenen bir hazine olarak görürüm. Ülkemizde, ne yazık ki çok rastlanmayan bir vefa duygusuyla, Nilüfer Belediyesi’nin adına yakışır bir zarafetle düzenlediği “Sokağın Aynası Orhan Kemal Sempozyumu” na, Orhan Kemal’in dizelerine müzik olarak katılmaktan dolayı onur duyuyorum.

Bu sempozyumda seslendirilmek üzere müziklediğim “Arabacı Şakir” de Orhan Kemal her zamanki gibi toplum merkezli bir eser yaratmış. Bu koro eserinde en fazla üzerine düştüğüm şey bu dizelerin taşıyıcılığını yapmak, ona uzak düşmemek oldu. Nilüfer Belediyesi’nin nadide çiçeği olduğunu düşündüğüm Nilüfer Belediyesi Korusu’na ve saygıdeğer şefleri Zeynep Gökür Yıldız hanımefendiye yaptıkları bu olağanüstü çalışmalar için şükranlarımı sunmak isterim” (nilüfer.bel.tr).

14.2. “Komik Hürriyet Müziği” Üzerine Nedim Yıldız’ın Düşünceleri

Besteci Yıldız (2017) bestesi ile ilgili hislerini şu sözlerle anlatmış; “Orhan Kemal, Nazım Hikmet’in nerede olunursa olunsun hür olunabileceği düşüncesini kavrayıp bir onama ve kabul etme anlamıyla yazmış gibidir “Komik Hürriyet” şiirini. Tutsaklıktan kurtulmak fiilen hürriyet değildir, hür olmak; nefes alınabilen, üretilebilen ve paylaşılabilen yerde ve andadır.

Şiirin koro için bestelenme sürecinde müziğin ortaya çıkmasını sağlayan şu temel düşünce etkili olmuştur: Hür olmak bir insanlık idealidir ve insan sesleri ve diliyle bunu ifade edebilmek, etkili kılmayı güçlendirmek için çok avantajlı ve anlamlıdır. İkinci olarak da, insanın müzikle kendini ifade edebilme ve duyduğunu anlamlandırabilme gerçekliği kültürel ve sosyolojik birikimleri ile sürdürü geldiği ortaklıklara dayanır. Bu nedenle “Komik Hürriyet” müziğinde, hem düşüncüyü ifadede hem de söylenenin algılanışında, kültürel ortaklığımızın izlerini bulmak mümkündür.

Şiirdeki ironi, hüznün, iç çekme, alay, coşku ve nükte gerektiği anda ve dozda müzik yoluyla da aktarılmaya çalışılmıştır. Eserin “Sokağın Aynası Orhan Kemal Sempozyumu” kapsamında ve uluslararası kültürel etkinliklerde başarılı konserler gerçekleştirmiş, başarılı önemli ödüllerle taçlanmış Nilüfer Belediyesi Nilüfer Çoksesli Korosu için yazılmış olması büyük önem taşımaktadır. Bu girişim ve sonuç için emek veren herkesin emeğine sağlık” (nilüfer.bel.tr).

14.3. Bursa-Nilüfer Belediyesi “Sokağın Aynası Orhan Kemal Sempozyumu” ve Orhan Kemal’in “Nazım Hikmet’e” Şiiri Üstüne Hasan Uçarsu’nun Düşünceleri

Besteci Uçarsu (2017) bestesi ile ilgili hislerini şu sözlerle anlatmış; “Bir edebiyat sempozyumu ya da kongresine konu alınan edebiyat insanının eserlerinden yola çıkarak üretilen yeni bir müzik eserinin ilk ırcası aracılığıyla toplantıya alanlar arası bir zenginlik katılması, söz konusu buluşma için özel olarak yeni bir sanat eseri üretme fikri, bunca yıllık bestecilik hikayemde ilk kez karşılaştığım çok ayrıcalıklı bir durumdur. Müzik ve edebiyat birbirleriyle iç içe geçmiş, ortak üretimler yapmış iki kardeş alandır. Bir şair ile ilgili bir toplantıda onun önceden bestelenmiş şiirlerinin seslendirildiği etkinlikler mutlaka çokça olmuştur ve olmaktadır.

Oysa burada özellikle belirtmek istediğim ayrıcalıklı durum, belli bir etkinlik için özel olarak yeni eserler üretilmesi fikridir. Daha önce hiç duymadığım, hiçbir surette şahit olmadığım böylesi bir öngörünün bir parçası olmak, bu buluşmanın içinde bir müzik üreticisi olarak yer almak beni çok heyecanlandırmakta. Bu vesile ile müzik ile doğrudan ilgilenen müzik dinleyicileri ile buluşmanın ötesinde farklı alanlardan kültür insanlarına da ulaşıyor olmak, müziğimin onlarda nasıl hisler uyandırdığını gözlemlemek benim açımdan oldukça farklı bir duygu olacaktır. Bu süreçte Orhan Kemal’in daha önce hiç bilmediğim bir yanını, onun az sayıda da olsa yazmış olduğu şiirlerini tanımanın verdiği şiirsel zenginlik ile sevindim. Nihayetinde ortaya tutkuyla, arzuyla bestelediğim bir müzik çıktı.

1943 yılında hapishaneden çıkan ve karısına kavuşmanın heyecanı dolu Orhan Kemal’in bir yandan yaşadığı yoğun duygusalılığı öte yandan arkadaşı Nazım Hikmet’i geride yapayalnız bırakmasının verdiği hüznün oluşturduğu karmaşığı, anılarla beslenen umut dolu bir tavırla nasıl kararlılıkla üstesinden geldiğini; Ben de şairle birlikte yaşayıp müziğime yansıttım. Artık müziğimin fiziksel olarak hayat bulacağı o ilk anı, coşkuyla beklemekteyim” (Nilüfer Belediyesi, 2017: 7).

15. Sonuç

Orhan Kemal, kendisinin bir emekçi olması, deyim yerindeyse nafakasını günü gününe çalışarak kazanması anlamında ve bu nedenle ülkedeki derin değişimin çalışan sınıflar üzerindeki etkisini keskin bir gerçekçilik içinde topluma sunabilmiş olan bir şair ve yazardır. Sadece eserlerindeki izlenimler ve kurgu değil, aynı zamanda kullandığı dil de, içinden geldiği halkın özelliklerini taşır. Süssüz ama ne anlatacağını çok iyi bilen bir dil kullanımı ile sözcüklerinin ardında “gizlenmiş insan psikolojileri” olduğu görülmektedir.

Arabacı Şakir, Komik Hürriyet ve Nazım Hikmet'e Adlı Şiirlerin Şiir-Müzik İlişkisine Sosyolojik ve Müzikolojik olarak baktığımızda; “şiirlerin şiir-müzik uyumu, sosyolojik ve müzikolojik açılardan analizi şu şekildedir: Nîlüfer Çoksesli Korosu'nun bu eserleri koro repertuarına eklemesi, şiir ile müziği fiziksel bir birliktelikle harmanlamaktadır. “Arabacı Şakir”, “Komik Hürriyet” ve Nazım Hikmet'e adlı eserler Orhan Kemal dizisi altında çok sesli koro tarafından seslendirilmiş, şiir; seslendirileriyle ve müzikle birlikte sunulurken yeni bir yorum alanı açılmıştır.

Koro düzenlemesindeki çok sesli yapı, şiirlerin melodik ve ritmik altyapısını güçlendirmekte; şiirsel anlatı, armoniler aracılığıyla dramatik bir ambiyans kazanmaktadır.

Şiirmüzik sentezi, halk şiiriyle klasik çok sesli koroyu buluşturarak toplumsal bağlamda sanat eserine kolektif sahiplik hissi vererek yerel halk kültürünü çağdaş koro teknikleriyle işleyerek çağdaşlaştırmakta ve sanatsal demokrasi açısından yankı yaratmaktadır. “Arabacı Şakir” ve “Komik Hürriyet” gibi eserler şiir-müzik bağlamında çok sesli koroyla zenginleştirilerek halk kültürünü sahneye taşıırken; Nazım Hikmet'e adlı koro eserinin şiirin edebi anlayışını da şekillendirmiştir. Eser sahnelendiğinde, müzikolojik yönleriyle modernleştirildiği, edebi içeriğiyle “toplumcu gerçekçi” ideolojinin temsili haline geldiği, müziksel olarak ta derin bir katman kazandığı görülmektedir. Şiir, müzikle çağdaş tekniklerle buluşarak hem bireysel hem de toplumsal anlamlar kazanmaktadır.

Orhan Kemal, Türk edebiyatında sosyal gerçekçi anlayışın en önemli temsilcilerinden biridir. Eserlerinde özellikle işçi sınıfının yaşam koşullarını, yoksulluğu, emekçilerin sorunlarını ve toplumsal adaletsizlikleri canlı ve gerçekçi bir dille ele almıştır. Bu yönüyle Orhan Kemal, edebiyat sosyolojisi açısından toplumun alt sınıflarını temsil eden, sosyal yapıyı ve ekonomik koşulları edebi bir biçimde aktaran bir yazardır (Demirtaş, 2014: 78).

Orhan Kemal'in romanları ve hikayeleri, dönemin toplumsal yapısını ve sınıf mücadelelerini derinlemesine inceleyerek, edebiyatın toplumu yansıtırma işlevini başarıyla yerine getirir. Yazar, karakterlerinin yaşantıları ve çevresel faktörler aracılığıyla, okuyucuyu Türkiye'deki sosyal ve ekonomik gerçekliklerle yüzleştirir (Aydın, 2016: 115).

Edebiyat sosyolojisi perspektifinden Orhan Kemal, birey-toplum ilişkisini kuran, sosyal eleştiriye ön planda tutan ve toplumsal değişimin anlaşılmasına katkıda bulunan önemli bir figürdür. Eserlerinde sıkça gördüğümüz dayanışma, insanlık ve umut temaları, onun toplumu anlamak ve anlatmak için kullandığı araçlardır (Çelik, 2018: 92).

Çelik (2015), “Orhan Kemal'in Edebiyat Sosyolojisindeki Yeri” adlı makalesinde şu konulardan bahsetmiştir: “Orhan Kemal'in esasen bir romancı ve öykü yazarı olarak tanınır, ancak zaman zaman şiir de yazmıştır. “Arabacı Şakir” şiirinin hangi yıl yazıldığına dair kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, genel olarak Orhan Kemal'in edebi anlayışı ve yaşadığı dönemin koşulları göz önünde bulundurulduğunda, bu eserin de onun toplumsal gerçekçi çizgisinde olduğu söylenebilir (Çelik, 2015: 90)

Orhan Kemal, özellikle 1938'de Nazım Hikmet ile tanıştıktan sonra yazın hayatında büyük bir değişim yaşamıştır. O dönemde “sakıncalı” sayılan sol görüşleri benimsediği gerekçesiyle 1938'de askerlik yaparken tutuklanmış ve 5 yıl hapse mahkum edilmiştir. Bu süreç, onun psikolojik dünyasını derinden etkilemiş, bireysel sıkıntılarının yanı sıra toplumun ezilen kesimlerine olan ilgisini artırmıştır. Hapiste yaşadığı zorluklar ve gördüğü baskılar, eserlerine yansıyan derin bir adalet arayışını ve insan sevgisini beslemiştir.

Orhan Kemal'in yazdığı dönemde, yoksulluk, işçi sınıfının zorlukları, toplumsal adaletsizlik gibi konular ön plandadır. “Arabacı Şakir” şiiri de muhtemelen bu sosyal gerçekçi çizginin bir ürünü olarak, yoksul ve emekçi kesimin çilesini anlatmaktadır. Bu da onun o dönemdeki psikolojik durumunu, yani halkın sıkıntılarıyla özdeşleşen, acıyı ve umudu birlikte barındıran bir ruh halini yansıtır.

Orhan Kemal'in felsefi yaklaşımı, “toplumsal gerçekçilik” akımına dayanır. O, bireysel sıkıntılardan çok toplumun geneline yayılan sosyal eşitsizlikleri eserlerine taşımıştır. Orhan Kemal'in eserlerinde kadercilik yerine insanın kendi çabasıyla bir şeyleri değiştirebileceğine dair güçlü bir inanç vardır. Bu, dönemin sol-sosyalist düşünceleriyle de

örtüşmektedir. Ona göre en önemli değer insandır ve insanın emeği kutsaldır. İşçi ve köylü sınıfının verdiği yaşam mücadelesi, onun sanat anlayışında merkezi bir yer tutar. Orhan Kemal'in eserlerinde, ne kadar zor durumda olursa olsun, insanların dayanışma ve umutla mücadele etmeleri gerektiğine dair güçlü bir mesaj bulunur.

“Arabacı Şakir” şiirinin yazıldığı dönemde Orhan Kemal'in psikolojisi, muhtemelen toplumsal adaletsizlik karşısında duyduğu öfke ve emekçiye olan sevgisi ile şekillenmiştir. Felsefi olarak ise insan emeğine ve toplumsal dayanışmaya inanan bir bakış açısına sahiptir. Orhan Kemal, bireysel buhranlardan çok toplumsal meseleleri bilen bir yazar olduğundan, bu şiirinde de muhtemelen yoksul, ezilen ve ağır iş koşullarında çalışan insanların çilesini ve hayata karşı direnişini anlatmıştır. Orhan Kemal'in “Komik Hürriyet” ve “Nazım Hikmet'e” adlı şiirlerini yazdığı dönemlerdeki psikolojik ve felsefi durumu, onun yaşadığı toplumsal olaylar, kişisel deneyimleri ve ideolojik duruşu ile yakından bağlantılıdır. Bu şiirler, onun hem dönemin siyasi baskılarına karşı duyduğu tepkiyi hem de Nazım Hikmet'e duyduğu hayranlık ve bağlılığı yansıtır.

“Komik Hürriyet” şiiri, Orhan Kemal'in Türkiye'deki siyasi baskılara, demokrasi ve özgürlük söylemlerinin gerçekte nasıl çarpıtıldığına dair eleştirel bir bakış açısını yansıtır. Bu şiir, büyük ihtimalle çok partili sisteme geçiş sürecinde veya sonrasında kaleme alınmıştır. Orhan Kemal, bu dönemde siyasi baskılar ve sansürle karşı karşıya kalmıştır. Toplumsal eşitsizlikleri ve halkın çektiği sıkıntıları yazılarında dile getirdiği için sürekli gözaltılar, soruşturmalar ve yasaklarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. “Hürriyet” kavramının iktidarlar tarafından nasıl yanlış kullanıldığına yönelik bir hayal kırıklığı içindedir.

Orhan Kemal'in düşünsel dünyası, bireysel özgürlüklerden çok toplumun genel refahına odaklanır. “Komik Hürriyet” şiirinde, ironik bir dille sahte özgürlük anlayışına karşı durur. Çok partili hayata geçişin gerçek bir özgürlük getirmediğini, sadece görünüşte bir değişim olduğunu vurgular.

Orhan Kemal, 1938 yılında askerlik yaparken “gizli komünist örgüt propagandası yaptığı” gerekçesiyle tutuklanarak 5 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Bu dönemde, Bursa Cezaevi'nde ünlü şair Nazım Hikmet ile tanışmış ve onun fikirlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. “Nazım Hikmet'e” şiiri de büyük ihtimalle bu dönemde ya da Nazım Hikmet'in 1951'de Türkiye'den ayrılmak zorunda kaldığı yıllarda yazılmış olabilir.

Orhan Kemal, hapisane yıllarında büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Nazım Hikmet'ten edebi ve siyasi olarak derin etkiler almış, bu yüzden ona büyük bir hayranlık ve minnettarlık duymuştur. Onun sürgüne gitmesi, Orhan Kemal'de büyük bir üzüntü ve öfke yaratmıştır. Orhan Kemal, bu dönemde işçi sınıfına daha fazla eğilmiş, onların mücadelesini eserlerine taşımıştır. Nazım Hikmet'in başına gelen baskılar karşısında umudu yitirmemek gerektiğini savunmuştur. Bu şiir, bir edebi ustaya duyulan saygının ötesinde, aynı zamanda bir yoldaş dayanışmasının ifadesidir.

“Komik Hürriyet” şiirinin yazıldığı dönemde Orhan Kemal, sahte demokrasi söylemlerine ve halkın özgürlüğünün kısıtlanmasına karşı öfkeli ve eleştirel bir ruh halindeyken “Nazım Hikmet'e” şiiri ise onun hapisane yıllarında ya da Nazım Hikmet'in sürgün edildiği dönemde yazıldığı için daha duygusal, vefa dolu ve özlem içeren bir metindir. Ancak her iki şiir de onun toplumsal gerçekçi ve insancıl bakış açısını, haksızlıklara karşı duruşunu ve umudunu kaybetmeyen karakterini yansıtır. Orhan Kemal'in “Komik Hürriyet” ve “Nazım Hikmet'e” adlı şiirlerini yazdığı dönemlerdeki psikolojik ve felsefi durumu, onun yaşadığı toplumsal olaylar, kişisel deneyimleri ve ideolojik duruşu ile yakından bağlantılıdır. Bu şiirler, onun hem dönemin siyasi baskılarına karşı duyduğu tepkiyi hem de Nazım Hikmet'e duyduğu hayranlık ve bağlılığı yansıtır.

“Komik Hürriyet” şiirinin yazıldığı dönemde Orhan Kemal, sahte demokrasi söylemlerine ve halkın özgürlüğünün kısıtlanmasına karşı öfkeli ve eleştirel bir ruh halindedir. “Nazım Hikmet'e” şiiri ise onun hapisane yıllarında ya da Nazım Hikmet'in sürgün edildiği dönemde yazıldığı için daha duygusal, vefa dolu ve özlem içeren bir metindir. Ancak her iki şiir de onun toplumsal gerçekçi ve insancıl bakış açısını, haksızlıklara karşı duruşunu ve umudunu kaybetmeyen karakterini yansıtır.

Şairin bu incelemedeki şiirlerinde kullandığı anlatım dili oldukça doğaldır; halkın konuşma diliyle örtüşen bir ifade tarzı tercih edilmiştir. Bu durum, Orhan Kemal'in eserlerinin geniş kitleler tarafından anlaşılabilir ve benimsenebilir olmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra şiirlerde mizah öğeleri ve ironi de dikkat çekici biçimde yer almakta; bu öğeler, toplumsal eleştiriyi daha etkili kılmaktadır.

Orhan Kemal'in yaşadığı 1914-1970 yıllarında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, savaştan çıkmış bir devlet olarak ekonomik açıdan son derece zor bir durumdaydı. Türkiye Cumhuriyeti bu dönemde önceleri liberal sonra ise devletçi politikalar izlemiştir. Orhan Kemal'in şiirleri incelendiğinde, yazarın eserlerine yansıttığı toplumsal gerçekliğin, güçlü bir gözlem yeteneği ve sade bir dille ifade edildiği görülmektedir.

Orhan Kemal'in sanatçı kimliğini hazırlayan yıllar, 1930'lu yıllardır. O, bu yıllarda dünya edebiyatını tanımaya çalışan bir edebiyat hayranı olarak adlandırılır. Orhan Kemal'in şiirlerini yazdığı 1930'lu yıllar, Onun "Arayış Dönemi" dir. Şiirlerinde 1941'den başlayarak ölümüne dek süren dönem ise, "Toplumcu Dönemi" dir. 1949 ile 1969 yılları arasında herhangi bir şiir yazmadığı görülmüştür. Ancak ölümüne yakın yazdığı son şiirinden hareketle; "toplumcu gerçekçi" duyarlılıktan uzaklaşmadığı söylenebilir.

Orhan Kemal'in edebiyat ve sanat alanındaki ilk bilgisini, cezaevinde Nazım Hikmet'ten aldığı ama bu seferde Onu taklit etmeye başladığı görülmektedir. Nazım Hikmet'te durumdan rahatsızlık duyup etkileneceklerden kurtulmasını ister ve Nazım Hikmet, Orhan Kemal'in çok eskiden yazdığı bir romanını bulup Ona; "Aman kardeşim bırak şiiri. Sen nesir adamısın, hikaye yaz, roman yaz" der. Nazım Hikmet, Orhan Kemal için Fransız, İtalyan, Rus hikaye ve romanlarını getirir. Bu kitapları okuyan Orhan Kemal birkaç ay içinde çok büyük gelişmeler göstermiştir.

Şiirlerde ön plana çıkan temalar arasında işçi sınıfının yaşam koşulları, kentleşmenin yarattığı dönüşümler, bireyin gündelik yaşamla olan mücadelesi ve kültürel değerlerin sürekliliği yer almaktadır. Özellikle kırsal kesimden kente göçün yarattığı sosyal ve ekonomik dönüşümler, şiirlerde sıkça dile getirilmiştir.

1938 yılında Niğde'de askerlik görevini yaparken yargılanarak 5 yıl hüküm giyen Orhan Kemal'in, Bursa Cezaevi'ne taşındıktan sonra 1940 yılında Nazım Hikmet'le tanışması sanat yaşamının önemli dönüm noktalarından biri oldu. 26 Eylül 1943'te serbest kalan Orhan Kemal 1951 yılın da İstanbul'a yerleşti. 26 Eylül 1943'te serbest kalan Orhan Kemal, 1951 yılında İstanbul'a yerleşti. 1966 yılında bir ihbar nedeniyle yeniden tutuklanarak Sultanahmet Cezaevine gönderildi. 35 gün sonra salındı. 1968 yılında bu davadan beraat ettikten 2 yıl sonra, 2 Haziran 1970'te davetli olarak gittiği Sofya'da öldü .

Arabacı Şakir (1941), Komik Hürriyet (1943) ve Nazım Hikmet'e (1943) adlı şiirlerin yazıldığı 1938-1980 dönemi ile ilgili olarak Türk toplum yapısına bakıldığında; o dönemin; iç ve dış dinamiklerin etkisiyle önemli sosyal olay ve olguların yaşandığı dönem olduğu söylenebilir.

Orhan Kemal'in Arabacı Şakir, Komik Hürriyet ve Nazım Hikmet'e adlı şiirlerini yazdığı 1941 ve 1943 yılları, Onun "Toplumcu dönemi" ne denk gelmektedir. Onun, bu 3 şiirinde seçtiği ve işlediği konularda, 1941 ve 1943 yıllarındaki ülkemizin sosyo- kültürel ve ekonomik durumundan ve o dönem ile ilgili olan sosyo-kültürel koşullardan etkilendiği görülmektedir. Orhan Kemal bu şiirlerini "Toplumcu dönemi" nde yazmıştır.

Bursa Nilüfer Belediyesi'nin 8-9 Aralık 2017 tarihinde gerçekleştirdiği ve "2017 Yılı'nın Yazarı Orhan Kemal Etkinlikleri" kapsamında, "Sokağın Aynası Orhan Kemal Sempozyumu" gerçekleştirilmiştir. Bu sempozyumun kapanış programı için çok özel bir konser planlanmış ve Orhan Kemal'in şiirlerinden "Arabacı Şakir", "Komik Hürriyet" ve "Nazım Hikmet'e" adlı şiirler bestelenmesi için, Turgay Erdener, Nedim Yıldız ve Hasan Uçarsu'ya sipariş verilmiştir. Bu eserlerin, bu istek üzerine çoksesli koro için bestelendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Arabacı Şakir adlı eser; "Serbest Modalite" kullanılarak bestelenmiştir. Eserdeki bu kullanım daha ziyade makam düşünülerek değil; "makam dizilerinin renkleri" ni kullanım anlamındadır. Eserin armonik yapısı ile ilgili olarak; belli

bir ekole bağı bir kullanımdan söz edilemez ancak; gelenekle bağını koparmamış olan bir armoni sistemi kullanılmıştır. Besteci, kendine has bir şekilde kullandığı dizilerden yola çıkarak armonik bir doku oluşturmuştur. Eserin formu; A (a b a) - B (c d) - C (e f) - D (g f) - A (a b a) şeklindedir.

Arabacı Şakir adlı eser müziksel açıdan incelendiğinde eserin bestecisinin; “şiiir ana teması itibarı ile dizelerde anlatılan konuları melodilere anlamlı olarak taşıyarak ve bu anlamdan uzak düşmeden besteleme yaptığı” görülmüştür. Besteci Erdener, bestesi ile ilgili hislerini şu sözlerle anlatmış; “Orhan Kemal çocuk yaşlarda tanıştığım az sayıda yazarlardan biridir. Orhan Kemal’in toplumcu, toplumu düşünen yaklaşımları, akıcı üslubu, kullandığı temiz Türkçe, konularının sahiciliği beni derinden etkilemiştir. “Edebiyatı, öteden beri besteciler için, özellikle de benim için bestelenen bir hazine olarak görürüm. Bu sempozyumda seslendirilmek üzere müziklediğim “Arabacı Şakir” de, Orhan Kemal her zamanki gibi toplum merkezli bir eser yaratmış. Bu koro eserinde en fazla üzerine düştüğüm şey bu dizelerin taşıyıcılığını yapmak, ona uzak düşmemek oldu”.

Komik Hürriyet adlı eser la hicaz dizisi ile başlamaktadır. 30. ölçüye kadar devam eden la hicaz dizinin kullanımı ile 30. ölçüde sol nikriz veya sol minöre gidiş, oradan da 8 ölçü süren bir modülasyonla re minör tonuna geçiş yapılmıştır. 53. ölçüde tekrar la hicaza dönüş yapılmıştır. 78. ölçüye kadar la hicaz dizinin kullanımı vardır. 77. ölçüde sol minör tona geçiş yapılmış ve sol minör ton 101. ölçüye kadar devam etmiştir. 101. ölçüde si kürdiye geçiş yapılmış, 133. ölçüye kadar si kürdi devam ederek 133. ölçüde si kürdide bitmiştir. Si kürdi içinde kısa süreli eksen değişiklikleri olsa da bu kısmın asıl tonu; si’dir. Bitiş; koda ile si hüseyini veya si minördedir.

Eserde armonik ve kontrapunktal yazı birlikte kullanılmıştır. Her iki yazı stilinde de üçlü ve dörtlü armoni gözetilmiştir. Eserin formu şiiir içerik yapısıyla örtüşmektedir ve I. Bölüm: A ve B olmak üzere iki fikirden, II. Bölüm: C ve Ç düşüncelerinden, III. Bölüm: D fikrinden oluşmaktadır.

Komik Hürriyet adlı eserin bestecisinin “eseri besteleme sürecinde müziğin ortaya çıkmasını sağlayan şiiir konusu ve anlamı bağlamında, hür olmak bir insanlık idealidir ve insan sesleri ve dili ile bunu ifade edebilmek, etkili kılmayı güçlendirmek için çok avantajlı ve anlamlıdır. İkinci olarak da insanın müzikle kendini ifade edebilme ve duyduğunu anlamlandırabilme gerçekliği kültürel ve sosyolojik birikimleri ile sürdürdüğeldiği ortaklıklara dayanır” şeklindeki düşüncesi ile “şiiirdeki ironiyi, hüznü, iç çekmeyi, alayı, coşkuyu ve nükteyi gerektiği anda ve dozda müzik yoluyla da aktararak besteleme yaptığını belirtmiştir.

Nazım Hikmet’e adlı eser, “mi sesi merkezli” dir. Batı müziğindeki gibi fonksiyonel mi minör tonu kullanımı yoktur daha çok “modal mi minör” tonunu çağrıştırmaktadır. Eserde mi minör tondan si sesi üzeri; “hicazkar” makamına geçişler, zaman zaman da sol ve la sesleri etrafında; “oynak perde etkisi” kullanılmıştır. Sol sesi üzerine kurulan “nikriz” ve “nihavent” makamları görülmektedir. Bu eserde bestecinin besteleme prensibi; bu ton ve makamlar üzerindedir. Eserde, fonksiyonel olmayan batı müziği ve Türk müziği armoni sistemi özellikleri kullanılmıştır. Mi minör tondan si sesi üzeri; “hicazkar” makamına geçişler ve zaman zaman da sol ve la sesleri etrafında; “oynak perde etkisi” ile sol sesi üzerine kurulan “nikriz” ve “nihavent” makamları görülmektedir. Yine “Nikriz-nihavent” makamları içerisinde; değişik zamanlarda görülen “oynak perde etkisi” bulunmaktadır. Eser bölmeli bu eserin tonal alanları şunlardır: I. Bölme: Mi II. Bölme: Sol III. Bölme: Mi olarak 3 bölmelidir. Nazım Hikmet’e adlı eserin bestecisi; “şiiirde kullanılan dilin iç sesini ve ritmini ortaya çıkararak müzik oluştururken, bir takım ritmik davranışlar ortaya çıkararak besteleme yaptığını belirtmiştir. Agogic denilen bu ritim oyunları, vurguların kayması, senkopların ötelenmesi; aynı zamanda özellikle koro müziğinde oluşturulmak istediği katmansallık özelliğini ortaya çıkarmıştır. Şiiir iç sesi ve ritminden gelen bir anlayış ile besteleme yaptığını belirtmiştir.

Besteci Uçarsu, bestesi ile ilgili hislerini şu sözlerle anlatmış; “Bir edebiyat sempozyumu ya da kongresine konu alınan edebiyat insanının eserlerinden yola çıkarak üretilen yeni bir müzik eserinin ilk ırcası aracılığıyla toplantıya alanlar arası bir zenginlik katılması, söz konusu buluşma için özel olarak yeni bir sanat eseri üretme fikri, bunca yıllık

bestecilik hikayemde ilk kez karşılaştığım çok ayrıcalıklı bir durumdur. Müzik ve edebiyat birbirleriyle iç içe geçmiş, ortak üretimler yapmış iki kardeş alandır. Bir şair ile ilgili bir toplantıda onun önceden bestelenmiş şiirlerinin seslendirildiği etkinlikler mutlaka çokça olmuştur ve olmaktadır. Oysa burada özellikle belirtmek istediğim ayrıcalıklı durum, belli bir etkinlik için özel olarak yeni eserler üretilmesi fikridir. Daha önce hiç duymadığım, hiçbir surette şahit olmadığım böylesi bir öngörünün bir parçası olmak, bu buluşmanın içinde bir müzik üreticisi olarak yer almak beni çok heyecanlandırmakta. Bu vesile ile müzik ile doğrudan ilgilenen müzik dinleyicileri ile buluşmanın ötesinde farklı alanlardan kültür insanlarına da ulaşıyor olmak, müziğimin onlarda nasıl hisler uyandırdığını gözlemlemek benim açımdan oldukça farklı bir duygu olacaktır. Bu süreçte Orhan Kemal'in daha önce hiç bilmediğim bir yanını, onun az sayıda da olsa yazmış olduğu şiirlerini tanımanın verdiği şiirsel zenginlik ile sevindim. Nihayetinde ortaya tutkuyla, arzuyla bestelediğim bir müzik çıktı. 1943 yılında hapisneden çıkan ve karısına kavuşmanın heyecanı dolu Orhan Kemal'in bir yandan yaşadığı yoğun duygusallığı öte yandan arkadaşı Nazım Hikmet'i geride yapayalnız bırakmasının verdiği hüznün oluşturduğu karmaşıklık, anılarla beslenen umut dolu bir tavırla nasıl kararlılıkla üstesinden geldiğini; Ben de şairle birlikte yaşayıp müziğime yansıtım"; sözleri sonuçlar arasındadır.

Çok sesli bestelenmiş eserleri müzikal açıdan değerlendirildiğinde, Orhan Kemal'in şiirlerinde belirgin bir ritmik yapı gözlemlenmektedir. Serbest ölçü kullanmasına rağmen şiirlerin melodik yapısı güçlüdür. Özellikle halk şiiri geleneğine ait ses benzerlikleri, tekrarlar ve ahenk unsurları, şiirlerin hem yazılı hem de sözlü aktarımında etkileyici olmasını sağlamaktadır. Bu da şiirlerin potansiyel olarak bestelenmeye uygun bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bazı şiirlerde geleneksel ezgi kalıplarının izlerine rastlanmakta; bu durum, edebi yapının müzikal öğelerle bütünleşmesini sağlayarak çok katmanlı bir anlatı yapısı oluşturmaktadır.

Orhan Kemal'in şiirleri, onun edebi kimliğinin önemli bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Bu şiirlerde toplumcu gerçekçi yaklaşımın etkisi açıkça hissedilmekte; bireylerin yaşamsal sorunları, sınıfsal farklılıklar, göç olgusu ve kültürel değerler, sade ve anlaşılır bir dille ifade edilmektedir. Eserlerinde gündelik yaşamı anlatma biçimi, yazarın halkla olan bağına güçlendirmekte ve şiirlerinin geniş kitlelerce anlaşılabilir olmasını sağlamaktadır.

Yapılan analizler sonucunda, Orhan Kemal'in şiirlerinde sadece toplumsal meselelerin değil, aynı zamanda müzikal unsurların da ön planda olduğu belirlenmiştir. Şiirlerdeki ritmik yapı, uyak düzeni, tekrarlar ve ses öğeleri, edebi anlatımı güçlendiren müzikal bir atmosfer yaratmaktadır. Bu özellikler, şiirlerin aynı zamanda müzikle ilişkilendirilebilecek estetik bir yapı taşıdığını göstermektedir. Sonuç olarak, Orhan Kemal'in şiirleri, hem sosyo-kültürel içerikleriyle hem de müzikal nitelikleriyle çok boyutlu bir incelemeye olanak tanımaktadır. Bu bağlamda yazarın şiirleri, edebiyatın yalnızca bireysel bir ifade biçimi olmadığını; aynı zamanda toplumun kültürel hafızasını taşıyan ve müzikal estetikle birleşen bir yapı olduğunu göstermektedir. Orhan Kemal'in çok sesli olarak bestelenmiş şiirleri, onun edebi mirasının yeni sanatsal biçimlerle bütünleşmesini sağlamaktadır. Bu şiirler, hem toplumsal içerikleriyle hem de müzikal yapılarıyla çok katmanlı bir anlatım sunar. Çok sesli müzik, edebi anlatımı yalnızca metin düzleminde değil, ses aracılığıyla da çoğaltarak, sanatın iletişim gücünü artırmaktadır. Dolayısıyla Orhan Kemal'in şiirleri, hem yazılı edebiyat hem de müzikal performans açısından disiplinler arası bir değer taşımaktadır.

Kaynakça

- Alay. O. (2016). Türk Halk Şiirinde Öteki Gerçeklik Olarak İroni. *Folklor/Edebiyat Dergisi*. 22 (88). 117-130.
- Alver. K. (2011). "Sosyoloji Okuma Kitabı". Ankara. Hece Yayınları.
- Arel. S. H. (1997). *Prozodi Dersleri*. 2. Basım. İstanbul. Pan Yayınları.
- Arslan. G. (2017). Türk Halk Şiirinin Toplumsal İşlevi. *Folklor/Edebiyat Dergisi*. 23(90). 55-65.
- Austin. W. (1966). "Music in the Twentieth Century". New York. Norton.
- Aydın. S. (2016). Orhan Kemal ve Sosyal Yapının Edebiyattaki Yansıması. *Edebiyat ve Toplum Dergisi*. 12(3). 110-120.

- Çelebioğlu. A. (1986). “Manilerle Divan Şiirinde Ortak Hususiyetler”. Türk Halk Edebiyatı ve Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri). İstanbul. Sayı 415-416.
- Çelik. A. (2015). Türk Halk Şiirinde Biçim ve Anlam İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir. S. (2016). Edebiyat ve Toplum. Bir Temsil Aracı Olarak Edebiyatın İşlevleri. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirci. İ. (2014). Orhan Kemal’in Şiirleri. Hece –Bereketli Toprakların Yazarı Orhan Kemal. Yıl. 18 (205). 371-377.
- Demirci. M. (2013). “Bestekar Mehmet Rakım Elkutlu'nun Günümüze Ulaşan Eserlerinin Analizi.” Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirtaş. H. (2014). Orhan Kemal’in Romanlarında Toplumsal Gerçekçilik. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erbay. N. (2018). Bayburtlu Zihni. Klasik ve Halk Şiir Kültürünün Ortak Yansıtıcısı. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 57. 229-243.
- Erkal. M. E. (2016). “1938-1980 Dönemi Türkiye’de Sosyal Yapı ve Dinamikleri”. No. 5. Sosyoloji Konferansları.
- Erkilet. A. (2007). Toplumsal Yapı ve Değişme Kuramları. Ankara. Hece Yayınevi.
- Günay. E. (2011). Müzik Sosyolojisi. Sosyolojiden Müzik Kültürüne Bir Bakış. 2. Basım. İstanbul. Bağlam Yayıncılık.
- Hacısalıhoğlu. E. (2008). 1945-1960 Döneminde Türkiye’de Çalışma Yaşamının Orhan Kemal Romanlarında Temsili. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kara. M. (2019). Halk Şiiri ve Modern Türk Edebiyatı Arasındaki Etkileşim. Edebiyat İncelemeleri Dergisi. 35(1). 98-110.
- Kemal. O. (2007). Yazmak Dolu Dizgin. Günlükler ve Şiirler. 2. Baskı. İstanbul. Everest Yayınları.
- Kuloğlu. Ü., Gülmemed. S. (2009). Tarihsel Süreç İçinde Türkiye’de Müzik ve Edebiyat İlişkisi. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi.
- Ritzer. G. (2013). Sociological Theory. (Çeviren. Himmet Hülür). Ankara. De Ki Yayınevi.
- Say. A. (2002). Müzik Tarihi. Ankara. Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Şimşir. N. B. (2009). Doğunun Kahramanı Atatürk. 2. Baskı. Ankara. Bilgi Yayınevi.
- TDV İslam Ansiklopedisi. (2023). Orhan Kemal.
- Türk Edebiyatçılar İnternet Ansiklopedisi. (2022). Orhan Kemal.
- Ümit. A. Öğütçü. I. (2012). Orhan Kemal. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Yıldırım. B. (2017). Türk Halk Şiirinin Temel Motifleri Üzerine Bir İnceleme. Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi. 24(2). 58-70.
- Yılmaz. F. (2018). Toplumsal Değişimin Edebiyata Yansımaları. Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi. 29(1). 105-120.
- Yumuş. S. (2017). Orhan Kemal’in Romanlarında Sosyal Değerler. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Beyan ve Açıklamalar

1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı / Contribution rate statement of researchers: Birinci yazar /First author % 50, İkinci yazar/Second author % 50.
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu araştırma 2020 yılında yayınlanan Doktora Tezinden üretilmiştir.
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu araştırma 2020 yılında yayınlanan Doktora Tezinden üretilmiştir.